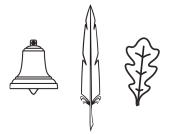

Ainevaldkond „Loodusained“

1. Üldalused	2
1.1. Valdkonnapädevus	2
1.2. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	3
1.3. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks Võnnu Keskkoolis	6
1.4. Õppe kavandamine ja korraldamine	6
1.5. Hindamine	7
1.6. Õppekeskkond	8
2. Ainekavad	9
2.1. Geograafia	9
2.2.1. Õppeaine kirjeldus	9
2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	11
2.2.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused geograafias kursuste kaupa	12
I KURSUS - rahvastik ja majandus	12
II KURSUS - Maa kui süsteem	16
III KURSUS - Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid	20
2.2. Bioloogia	24
2.2.1. Õppeaine kirjeldus	24
2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	25
2.2.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused bioloogias kursuste kaupa	26
I KURSUS - rakud ja organismid	26
II KURSUS - molekuli-	29

laarsed protsessid	29
III KURSUS - pärilikkus ja evolutsioon	31
IV KURSUS - inimene ja keskkond	33
2.3. Keemia	37
2.3.1. Õppeaine kirjeldus	37
2.3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	38
2.3.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused keemias kursuste kaupa	39
I KURSUS - keemia alused	39
II KURSUS - anorgaanilised ained	41
III KURSUS - orgaanilised ained	43
2.4. Füüsika	47
2.4.1. Õppeaine kirjeldus	47
2.4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	48
2.4.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused füüsikas kursuste kaupa	48
I KURSUS - füüsika meetodid. Kinemaatika	48
II KURSUS - dünaamika	51
III KURSUS - elektromagnetism	55
IV KURSUS - energia	58
V KURSUS - mikro- ja megamaailma füüsika	61

1. Üldalused

Ainevaldkonna õppeainete nädalatundide maht on välja toodud Võnnu Keskkooli gümnaasiumi õppekava üldosas. Ainevaldkonna kirjelduses on välja toodud taotletavad õpitulemused ja õppesisu valdkonnasisene lõiming ning võimalused läbivate teemade käsitlemiseks ning üldpädevuste arendamiseks kooliastme ning klassi kaupa.

1.1. Valdkonnapädevus

Loodusainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilaste loodusteaduslikku pädevust, et kujuneks vastutustundlik ja ennastjuhtiv õpilane, kes:

- 1) huvitub keskkonnast ja selle uurimisest, mõistab loodusteaduste omavahelisi seoseid;
- 2) kasutab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks mikro-, makro- ja megatasandil, kasutades loodus- ja täppisteadustele omast keelt ning mudeleid;
- 3) sõnastab uurimisküsimusi ja hüpoteese, kavandab ja korraldab loodusteadusuuringuid, analüüsib ja tõlgendab tulemusi ning teeb kehtivaid järeldusi ja ennustusi;
- 4) lahendab probleeme ja langetab igapäevaeluga seotud põhjendatud otsuseid, rakendades süsteemseid loodusteaduslikke teadmisi ning kasutades loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 5) leiab erinevatest allikatest infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta, hindab seda kriitiliselt; kasutab õppimiseks, andmekogumiseks ning koostööks erinevaid meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
- 7) väärtustab elurikkust ja jätkusuutlikku arengut, käitub turvaliselt, järgib tervislikke eluviise ning on ühiskondlikult aktiivse hoiakuga;
- 8) teab loodusteaduste ning tehnoloogiaga seotud karjäärivõimalusi, on motiveeritud elukestvaks õppeks.

1.2. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Ainevaldkonna õppeained on bioloogia, füüsika, geograafia ja keemia. Kohustuslikud kursused õppeaineti on järgmised:

- 1) bioloogia 4 kursust: „Rakud ja organismid“, „Molekulaarsed protsessid“, „Pärilikkus ja evolutsioon“, „Inimene ja keskkond“;
- 2) füüsika 5 kursust: „Füüsika meetod. Kinemaatika“, „Dünaamika“, „Elektromagnetism“, „Energia“, „Mikro- ja megamaailma füüsika“;
- 3) geograafia 3 kursust, sealhulgas loodusgeograafias 2 kursust: „Maa kui süsteem“, „Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid“, inimgeograafias 1 kursust: „Rahvastik ja majandus“;
- 4) keemia 3 kursust: „Keemia alused“, „Anorgaanilised ained“, „Orgaanilised ained“.

Loodusteadusliku pädevuse all mõistetakse loodusteaduslikke teadmisi, uurimis- ja probleemi lahendamise oskusi ning jätkusuutlikku arengut väärtustavaid hoiakuid. See aitab märgata igapäevaelu probleeme ning langetada arukaid ja põhjendatud otsuseid, kasutades loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi. Lisaks isiklikus elus hakkamasaamisele võimaldab loodusteaduslik pädevus eneseteostust tööl, sest tööjõuturul kasvab järjest vajadus loodusteaduste ja tehnoloogia valdkonnas töötavate loovate, kriitiliselt mõtleivate ning oma teadmisi ja oskusi pidevalt täiendavate inimeste järele.

Loodusteadusliku pädevuse tuumaks on loodusteaduslik maailmapilt, teaduslik mõtlemisviis ning seda väärtustav suhtumine, mida iseloomustab uudishimu ümbritsevate nähtuste vastu, avatud, kuid kriitiline mõtlemine ning järjekindel pürgimine tõenduspõhiste ja erapooletute teadmiste poole.

Kontseptuaalne arusaamine ainekujunemise kohta kujuneb siis, kui uued teadmised seotakse olemasolevate teadmiste ja kogemustega ning teistes loodusainetes õpituga. Olulisel kohal on arusaama kujunemine nähtuste põhjuse-tagajärje seostest ning maailma kirjeldamine eri tasandil (mikro-, makro-, mega- ning sümboltasandil). Tähtis on õpitut üldistada ning kanda

üle uude konteksti, millele aitavad kaasa loodusteaduslikud mudelid. Mudelite all mõistetakse füüsilisi objekte, jooniseid, kaarte, mõistekaarte, matemaatilisi kujutusviise, analoogiaid ning arvutisimulatsioone. Mudelid aitavad loodusteaduslikke objekte ja nähtusi mõista, uurida ja selgitada ning teha objektide ja süsteemide käitumise kohta järeldusi ning ennustusi.

Õpilased koostavad ise mudeleid ning analüüsivad mudelite piiranguid. Loodusvaldkonna ainete õppimine aitab õpilastel mõista teaduse ja teaduslike teadmiste olemust. See tähendab eelkõige, et teaduslikud teadmised on tõenduspõhised ning täpsemate ja kaalukamate uurimistulemuste ilmnemisel ümberlükatavad – need asjaolud eristavad teaduslike teadmisi isiklikest, religioossetest, poliitilistest vm tõekspidamistest. Õpilased peaksid mõistma, et teaduslike seisukohtade muutumine ei näita mitte teaduse nõrkust, vaid et teadus on avatud sotsiaalne süsteem, milles ülemaailmne teadlaste kogukond püüdleb maailma järjest täpsema ja objektiivsema kirjeldamise poole. Vaja on aru saada teaduse piirangutest, mis tähendab, et tehtud järeldused kehtivad üksnes korraldatud uurimuse kontekstis. Tulemuste kontekstist väljarebimine ehk liigne üldistamine või lihtsustamine võib viia mittekehtivate järeldusteni. Samuti tuleks kujundada õpilastes arusaama, et teadus ja tehnoloogia ei saa anda kunagi lõplikke vastuseid ühiskonnas esinevatele probleemidele. Kuigi need on oluline sisend sotsiaalsete ning poliitiliste otsuste langetamisel, tuleb viimaste käigus arvesse võtta mitut ning sageli vastuolulist asjaolu.

Loodusvaldkonna kõigis aineis arendatakse õpilaste uurimisoskusi, mis hõlmavad objektide ning nähtuste vaatlemist, probleemide määratlemist, taustinfo kogumist ja analüüsimist, uurimisküsimuste ja hüpoteeside sõnastamist, katsete kavandamist ning tegemist, usaldusväärsete andmete kogumist, nende analüüsi, tõlgendamist ja kehtivate järelduste sõnastamist. Uurimisoskuste omandamise üldisem eesmärk on nende kasutamine igapäevaelus, aidates õpilastel teha isiklikus elus arukaid ning kaalutletud otsuseid. Loodusainete tundides arendatakse õpilaste suhtlusoskusi. Infoühiskonnas on järjest olulisemad loodusteaduste kohta info otsimise, sellest arusaamise ning tõlgendamise oskused.

Sotsiaalmeedia ja alternatiivsete infoallikate järjest suureneva kasutuse tingimustes tuleb õpilastel aidata eristada usaldusväärset ning tõenduspõhist infot kellegi isiklikust arvamusest või teabest, mis on mõjutatud majanduslikust või poliitilisest kasusaamisest. Õpilaste eneseväljendusoskused arenevad uurimistulemuste, projektitööde vm suulise esitlemise ja kirjaliku teksti loomise kaudu. Samuti arenevad nende argumenteerimisoskused, st oskus arutleda probleemide üle, põhjendada oma pakutud lahendusi, lähtudes loodusteaduslikest, sotsiaalsetest, majanduslikest, eetilistest jm vaatenurkadest ning tuginedes tõendusmaterjalile ja/või loogikale.

Loodusainete tundides on tähtsal kohal väärtuste mõtestamine, nende üle arutlemine, nende põhjendamine või õigustamine, lähtudes nii õpilase isiklikust kui ka teiste vaatenurgast ning õppides arvestama eri seisukohti. Vaja on kujundada mõistmine, et ühiskond saab jätkusuutlikult areneda ainult siis, kui kõik me panustame elurikkuse säilimisse ja elamisväärseesse elukeskkonda. Kujundatakse õpilaste arusaama akadeemilisest aususest, mida muuhulgas aitab tagada korrektne viitamine.

Selleks, et õpilased sooviksid jätkata õpinguid loodusteaduste ja tehnoloogia erialadel, peaksid nad teadma nende erialade mitmekesisust ja eripära. Olulisel kohal on õpilaste arusaamise kujundamine sellest, milliseid isiklikke eesmärke tuleks tal õppides seada, et ta saaks valitud erialal pärast gümnaasiumi lõpetamist edasi õppida.

Loodusainete omavahelise lõiminguga kujuneb õpilastel arusaam loodus- ja tehiskeskkonnast kui terviksüsteemist ning iga loodusaine osast selles tervikus. Loodusaineid lõimitakse kolmel tasandil: loodusteadusliku pädevuse kujundamise, kattuva õppesisu ehk temaatilise lõimumise ning kooli õppekava ja loodusainete õpetajate koostöö kaudu.

1.3. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks Võnnu Keskkoolis

Loodusvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi eri olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline aineõpetajate süsteemne ja järjepidev koostöö.

Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ning nende rakendamine on täpsustatud ainete õppeprotsesside kirjeldustes.

1.4. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, loodusteaduslikust pädevusest ning loodusainete õpitulemustest. Selle kõrval toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega. Loodusainete õppes saavad õpilased ise mõelda ja tegutseda ning panna oma võimeid proovile. Õpitu mõtestamine aitab kujundada sügavaid teadmisi, oskusi ning hoiakuid, mis kõik koos toetavad õpilase elus hakkamasaamist ning laiemas perspektiivis demokraatliku ning jätkusuutliku ühiskonna toimimist. Sellist õpikäsitust toetab mitmekesiste õppemeetodite kasutamine: arutelud, interaktiivsed loengud, uurimuslikud, sh praktilised tööd, esitlused, loodusteaduslike mudelite uurimine ja koostamine, vastastikune õpetamine, kvalitatiivsete ning kvantitatiivsete probleemülesannete lahendamine, väitlused, projektõpe, rollimängud jne.

Aine sisu õpitakse, oskusi arendatakse ning hoiakuid kujundatakse probleemipõhiselt, mis aitab õpitut ja selle vajalikkust mõtestada. Otsuse tegemise, veaotsingu, strateegia valiku, disaini- või dilemmaprobleemid jms peaksid olema õpilasele isiklikult, ühiskondlikult ja/või globaalselt olulised.

Õppe aluseks on uurimuslik käsitlus, kus arvestatakse õpilaste esitatud küsimusi ning toetatakse nende enesealgatust. Kasutatakse õppeülesandeid, mis arvestavad õpilaste eelteadmisi, huve ning võimeid. Erilist tähelepanu väärivad õpilaste individuaalne eripära, sh ainealane andekus. Reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutest. Rühma- ja paaris tööde kaudu kujundatakse õpilaste koostöö- ja plaanimisoskusi, erinevate seisukohtade ja teiste arvestamist ning kriitika talumist. Töid esitledes ja omavahel suheldes arenevad õpilaste eneseväljendusoskused. Loodusaineid õppides kujuneb õpilase teadlikkus loodusteaduste ja tehnoloogiaga seotud erialadest ning ametitest, mida tutvustatakse igapäevases õppes, ent kutsutakse ka külalislektoreid ning käiakse asutustes. Ülevaade töö sisust, töötingimustest, nõutavatest oskustest ning hariduslikest eeldustest võimaldab õpilasel kaalutleda enda huvide ja võimete sobivust mõne erialaga. Mitmekesised õppemeetodid, probleemipõhine ja uurimuslik käsitlus, koostöine õppimine ning nüüdisaegsete õppekeskkondade kasutamine aitavad suurendada õpilaste õpimotivatsiooni ning kujundada elukestvat õppijat.

1.5. Hindamine

Hindamisel lähtutakse Võnnu Keskkoolis gümnaasiumi õppekava üldosas sätestatust. Hindamine on õppe osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut, hiindamine peaks muutma õppimise nähtavaks ehk see peaks andma ülevaate õpitulemuste saavutusest ja õpilase isikupärasest arengust ning toetatama tema kujunemist positiivse ja adekvaatse minapildiga õppijaks. Hindamise kaudu saab õpilane tagasisidet õppimise edenemise kohta, selle põhjal saab õpilane muuta õpistrateegiaid, kui see osutub vajalikuks.

Õppe ajal saab õpilane suulist või kirjalikku sõnalist tagasisidet oma õppimise edenemise kohta. Kirjaliku tagasiside annab õpetaja jooksvalt suuremahulise töö, näiteks õpimapi, essee, uurimistöö jne edasiarendamiseks.

1.6. Õppekeskkond

Kool tagab innustava, koostööle suunatud ning turvalise õppekeskkonna, kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ning edasiminekut. Sõbralik õhkkond ja üksteise aitamine loovad tingimused, et õpilased saavad pühenduda õppimisele ning tekkinud raskuste ületamisele. Oluline on demokraatlikule ühiskonnale omaste väärtuste kujundamine. Aktsepsitakse eri seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õpilased kaasatakse õppe kavandamisse ning õppele hinnangu andmisse.

Õpitakse võimalikult mitmekesistes keskkondades, võimalusel: looduskeskkonnas, muuseumides, looduskoolides, teadushuvihariduskeskustes, ettevõtetes jm. Kasutatakse vastavalt vajadustele ja võimalustele kõrgkoolide pakutavaid võimalusi, näiteks laborid, kursused jms. Õppes rakendatakse nüüdisaegseid õppematerjale ja digivahendeid ning e-õppekeskkondi, mis toetavad ühtlasi õpilaste digipädevuse arengut.

Praktiliste tööde tegemiseks on vaja katsevahendeid ja -materjale ning nende säilitamise tingimusi, samuti klassiruumi spetsiaalsete laudadega. Õpilased peavad saama kasutada sooja vett, valamuid ja elektripistikuid. Õpetajal on vaja näitvahendeid ja tehnilisi võimalusi nende kasutamiseks. Praktiliste tööde korraldamiseks jagatakse suured klassid võimaluse korral väiksemateks rühmadeks. Tuleb tagada laboritööde tegemise ohutus ja tulemuslikkus.

2. Ainekavad

2.1. Geograafia

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Geograafial on oluline panus õpilaste loodusteadusliku kirjaoskuse ning kõigi üldpädevuste arendamisse. Õppes tuginetakse põhikoolis omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele.

Geograafia loob head eeldused nii valdkonnaüleseks õppimiseks kui ka loodus- ja sotsiaalainete lõimimiseks, aidates õpilastel näha seoseid matemaatikas, füüsikas, bioloogias, keemias ning ajaloo ja ühiskonnaõpetuses õpitava vahel. Geograafiat õppides saavad õpilased süsteemse ülevaate looduses ja ühiskonnas toimuvatest nähtustest ning protsessidest, nende ruumilisest levikust ja vastastikustest seostest. Õpilastel kujuneb arusaam Maast kui tervikust ning keskkonna ja inimtegevuse vastastikustest seostest nii isiklikul, kohalikul kui ka globaalsel tasandil. Maailma eri piirkondadega tutvumine võimaldab õpilastel mõista iga koha unikaalsust ja samas kohtade üleilmset seotust, mis tähendab, et ühed ja samad protsessid võivad eri kohtades toimida erinevalt, sõltudes koha looduslikest, majanduslikest või sotsiaalsetest oludest. Geograafiat õppides arenevad õpilaste ruumilise mõtlemise ja ruumianalüüsi oskused.

Geograafiatundides saavad õpilased arutleda aktuaalsetel ja olulistel ühiskondlikel teemadel, mis aitavad neil oma aineteadmisi mõtestada. See loob eeldused, et kujuneksid aktiivsed ja teadlikud ühiskonnaliikmed, kes märkavad igapäevaelu probleeme ning oskavad neile põhjendatud lahendusi pakkuda. Õpingute käigus areneb oskus hinnata oma otsustuste või tegevuse otseseid ja kaudseid tagajärgi.

Infoühiskonnas on järjest tähtsamad infotehnoloogia kasutamise ja kriitilise mõtlemise oskused. Geograafiatundides õpivad õpilased kasutama eri teabeallikaid, sh kaardirakendusi ja andmeportaale, ning kriitiliselt hindama teabe

usaldusväärst.

Õppes lähtutakse uurimuslikust õppest, mille käigus arenevad õpilaste probleemilahendamise ja uurimisoskused. Õpitakse probleeme nägema, hüpoteese ja uurimisküsimusi sõnastama, uuringut plaanima ja tegema, samuti andmeid koguma vaatlusi, mõõdistamisi, küsitlusi või intervjuusid korraldades, ent ka teisestest allikatest, nagu kaartidelt ja satelliidifotodelt, andmeportaalidest jm. Andmeid töödeldes arenevad õpilaste analüüsimise ning üldistuste ja järelduste tegemise oskused ning uurimistulemusi tõlgendades, esitades ja esitledes kirjalik ning suuline väljendusoskus, sh korrektse loodusteadusteksti koostamine ja ainesõnavara kasutamine.

Geograafiat õppides hakatakse mõistma geograafiateaduse olemust ning olulisust igapäevaelus ja ühiskonna arengus. Õpitakse nägema ruumilisi seoseid ning mõistma nüüdisaegsete tehnoloogiasuundade võimalusi nii loodust kui ka ühiskonnaprotsesse jälgides ja modelleerides ning tulevikutsenaariume luues.

Geograafia panustab õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisesse. Maailma looduse, rahvastiku ja kultuurigeograafia seostatud käsitlemine on alus mõistvale ning sallivale suhtumisele teiste maade ja rahvaste kultuuris ja traditsioonidesse. Eesti geograafia õppimine loob aluse kodumaa looduse, ajaloo ja kultuuripärandi väärtustamisele. Nii loodus- kui ka ühiskonnageograafiat õppides areneb õpilaste keskkonnateadlikkus, rõhutatakse elurikkuse, kultuurilise mitmekesisuse ja kestliku majanduse tähtsust ning väärtustatakse säästvat ja vastutustundlikku eluviisi.

Õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemiseks ja hoidmiseks esitatakse õppematerjal võimalikult probleemipõhiselt ning õpilase igapäevaelu ja kodukohaga seostatult. Geograafias on tähtsal kohal välitööd, mis võimaldavad uurida kohalikke olusid ja probleeme ning kaasata õpilasi kogukonna projektidesse, kus õpitakse teoreetilisi teadmisi seostama praktiliste oskustega. Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ja võimete mitmekülgselt arendamisest.

Kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid: projektõpet, arutelusid, ajurünnakuid, rollimänge, õuesõpet, õppekäike, muuseumides käimist jne. Kõigis õppeetappides rakendatakse nüüdisaegseid meedia- ja infotehnoloogiavahendeid.

Geograafiaharidus annab hea ettevalmistuse paljude elukutsete ja karjäärivõimaluste jaoks, kus on vaja teadmisi nii loodusest kui ka ühiskonnast, oskust ruumiandmeid analüüsida ning näha vastastikuseid seoseid nende ajalises muutumises.

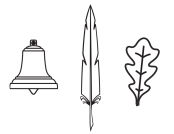
2.1.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Kooliastme lõpuks õpilane:

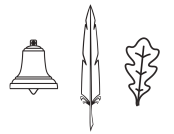
- 1) tunneb huvi geograafia ning teiste loodus- ja sotsiaalteaduste vastu ning mõistab nende tähtsust igapäevaelus ja ühiskonna arengus;
- 2) rakendab loodusainetes omandatud teadmisi ja oskusi keskkonna objektide, nähtuste ja nendevaheliste põhjuse-tagajärje seoste selgitamiseks ning analüüsimiseks, kasutades loodusteadustele omast keelt ning loodusteaduslikke mudeleid;
- 3) märkab, sõnastab ja lahendab igapäevaelu probleeme, langetab põhjendatud otsuseid, kasutab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 4) sõnastab loodusteadustega seotud uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab uuringut, järgides ohutusnõudeid, ning teeb tõendus põhiseid järeldusi;
- 5) leiab geograafiainfo nii eesti- kui ka võõrkeelsetest allikatest ja hindab selle usaldusväärsust; kasutab õppimiseks ning koostööks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 6) mõistab teaduse olemust, olulisust ja piiranguid, loodusteaduste ja tehnoloogia seoseid ning riske;
- 7) väärtustab elurikkust ja kultuurilist mitmekesisust ning jätkusuutlikku arengut;
- 8) on omandanud ülevaate geograafiaga seotud elukutsetest ja karjäärivõimalustest ning on motiveeritud elukestvaks õppeks.

2.1.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused geograafias kursuste kaupa

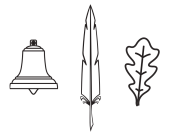
I KURSUS - rahvastik ja majandus	Geograafia areng ja uurimismeetodid	Õpitulemused: 1) teab üldjoontes geograafiateaduse arengut, seoseid teiste teadusharudega ning nüüdisaegseid uurimismeetodeid geograafias; 2) kavandab ja korraldab geograafiauuringuid, teeb vaatlusi ja mõõdistamisi ning korraldab küsitlusi andmete kogumiseks; 3) kasutab eesti- ja võõrkeelseid teabeallikaid, sh kohateabe teenuseid ja geoportaale, et leida infot, analüüsida seoseid ning teha üldistusi ja järeldusi; 4) koostab teabeallikatest leitud info põhjal ülevaate mõnest objektist, nähtusest või piirkonnast; 5) tõlgendab eri projektsioonide ja kujutusviisidega kaarte ning määrab kaardi põhjal koha ristkoordinaadid; 6) koostab kaardi või mõne muu ruumiinfot edastava mudeli.
		Põhimõisted: regionaal-, loodus- ja inimgeograafia; süsteemkäsitlus ja valdkondadevaheline koostöö; kaugseire, fotogramm-meetria; asukoht ja positsioneerimistehnoloogiad; ruumiandmed, kohateave ja GIS, veebipõhised andmebaasid, ruumilised päringud ja asukohapõhised teenused, ristkoordinaadid.
		Võimalikud praktilised tööd: 1) Probleemülesannete lahendamine maa-ameti geoportaali ja teiste kaardirakenduste abil.

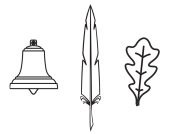
		2) Ühe geograafia-alase uuringu läbiviimine ja vormistamine (sellel või järgnevatel kursustel).
	Maailma rahvastik ja asustus	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none">1) teab rahvastiku-uuringute olulisust, uurimistulemuste kasutamise võimalusi ühiskonnas ja piiranguid;2) analüüsib andmeportaalide andmete põhjal rahvastikuprotsesse ning nende seost ühiskonna arenguga eri riikide näiteil;3) seostab riigi rahvastikusituatsiooni demograafilise ülemineku etapiga;4) teab rahvusvaheliste rännete peamisi suundi ning analüüsib mõne piirkonna rännet, seostades selle tõmbe- ja tõuketeguritega ning tagajärgedega lähte- ja sihtriigile;5) teab rahvastikupoliitika meetmeid ja nende mõju ühiskonnale;6) analüüsib teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemist ja tihedust maailmas, mõnes regioonis või riigis;7) analüüsib linnastumise kulgu maailmas ja eri arengutasemega riikides ning kaasnevaid sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme;8) iseloomustab teabeallikate põhjal mõne linna sisestruktuuri. <p>Põhimõisted: demograafia, demograafiline üleminek, traditsiooniline rahvastiku tüüp, nüüdisaegne rahvastiku tüüp, demograafiline plahvatus, rahvastiku vananemine, sündimuse üldkordaja, suremuse üldkordaja, loomulik iive, rahvastiku soolis-vanuseline koosseis, migratsioon, immigratsioon, emigratsioon, migratsiooni tõmbe- ja tõuketegurid, rahvastikupoliitika; linnastumine, eeslinnastumine, vastulinnastumine, taaslinnastumine,</p>

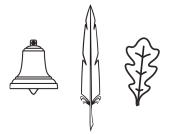
		ülelinnastumine, linnastu, megalopolis, slumm, linna sisestruktuur.
		Võimalikud praktilised tööd: 1) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi demograafilisest situatsioonist ülevaate koostamine või riikide võrdlemine. 2) Teabeallikate põhjal rahvastiku paiknemiste analüüs mõnes regioonis või riigis. 3) Mõne riigi asustuse analüüs või mõne linna sisestruktuuri analüüs teabeallikate (nt Google kaardi) põhjal.
	Ühiskonna areng ja muutused maailmamajanduses	Õpitulemused: 1) seostab tehnoloogia, majanduse ja ühiskonna arengu ning ruumilise korralduse agraar-, industriaal- ja infoajastul; 2) selgitab üleilmset tööjaotust ja väärtusahela etappide paigutust mõne tööstusharu näitel ning analüüsib sellega kaasnevaid probleeme; 3) arutleb rahvusvaheliste ettevõtete rolli üle maailmamajanduses ning toob näiteid nende mõju kohta eri arengutasemega riikidele; 4) analüüsib mõne riigi näitel üleilmastumise eri aspekte ning nende mõju eri eluvaldkondadele; 5) analüüsib transpordiliikide arengut ning nende mõju majandusele, ühiskonnale ja keskkonnale; 6) analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi transpordisüsteemi, selle seost teiste majandusharudega ja mõju keskkonnale; 7) analüüsib teabeallikate põhjal maailma ja mõne riigi turismimajandust, selle seoseid teiste majandusharudega ning mõju keskkonnale ja

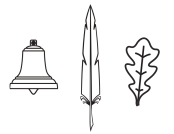
		<p>kultuuriruumile;</p> <p>8) võrdleb andmeportaalide näitajate põhjal riikide arengutaset ning arutleb näitajate piirangute üle.</p>
		<p>Põhimõisted: agraar-, industriaal- ja infoühiskond, üleilmastumine, sisemajanduse kogutoodang (SKT), rahvamajanduse kogutoodang (RKT), inimarengu indeks, majanduse struktuur, primaarne, sekundaarne, tertsaarne sektor, väärtusahel, ettevõtlusklast, geograafiline tööjaotus, globaalne tööjaotus, rahvusvaheline ettevõte, turism, turismiteenused, transpordigeograafiline asend, veoteenused, arengumaa ja arenenud riik.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi transpordigeograafilise asendi või turismimajanduse analüüs.</p> <p>2) Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi arengutaseme analüüs või riikide võrdlus arengutaseme näitajate põhjal ja seostamine kestliku arengu eesmärkidega.</p>
	<p>Võimalusel:</p> <ul style="list-style-type: none">* Külastada Tartu Ülikooli geoloogia osakonda. Tutvustamiseks erialasid ja geograafias kasutatavaid meetodilisi võtteid;* Analüüsimeks rännet, siis kutsuda kooli rääkima inimene/inimesed, kes on kolinud Eesti või vastupidi;* Kodanikualgatust arendatakse koduasula planeeringute plusse ja miinuseid analüüsid, tehakse ettepanekuid või pakutakse ise paremaid lahendusi (nt rattateede kulgemine linnas, parklate	

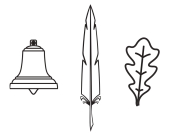
	asukohad, linna transpordi korraldus, puhkepaigad, räämas aladele uue funktsiooni kavandamine jms).	
II KURSUS - Maa kui süsteem	Litosfäär	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) on omandanud ettekujutuse geoloogide tööst ja mõistab geoloogiliste uuringute vajalikkust; 2) selgitab laamade liikumist ja sellega kaasnevaid geoloogilisi protsesse; 3) seostab vulkaani kuju ja purske iseloomu magma omadustega; 4) selgitab maavärina teket ja seismiliste lainete levikut, teab maavärina võimsuse määramist; 5) teab maavärinate ja vulkanismiga kaasnevaid nähtusi ning nende mõju keskkonnale ja inimtegevusele; 6) eristab kivimeid, selgitab nende teket ning seostab kivimiringega; 7) selgitab kivimite murenemist eri tegurite mõjul erinevates keskkonnatingimustes, teab murenemise tähtsust looduses.
		<p>Põhimõisted: geokronoloogiline skaala, eoon, aegkond, ajastu, mandriline ja ookeaniline maakoor, litosfäär, astenosfäär, vahevöö, sise- ja välistuum, ookeani keskahelik, riftiorg, süvik, kurdmäestik, pangasmäestik, vulkaaniline saar, kuum täpp, magma, laava, kiht- ja kilpvulkaan, murrang, maavärina kolle, epitsenter, seismilised lained, seismograaf, seismogramm, Richteri skaala, tsunami, mineraalid, kivimid, sette-, tard- ja moondekivimid, kivimiringe, füüsikaline ja keemiline murenemine.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p>

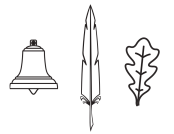
		<p>1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest seismiliselt aktiivsest piirkonnast.</p> <p>2) Rühmatööna geokronoloogilise ajaskaala koostamine</p>
	Atmosfäär	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) iseloomustab ilmakaardi põhjal ilma, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega;</p> <p>2) selgitab Maa kiirgusbilanssi ning seostab selle atmosfääri koostise ja ehitusega;</p> <p>3) analüüsib teabeallikate põhjal mõne piirkonna kliimat ning seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga;</p> <p>4) teab kliimamuutusi põhjustavaid tegureid;</p> <p>5) arutleb kliimamuutuste võimalike tagajärgede ning kliimamuutustega kohanemise võimaluste üle.</p>
		<p>Põhimõisted: atmosfäär, troposfäär, stratosfäär, osoonikiht, kiirgusbilanss, kasvuhoonegaasid, kasvuhooneefekt, üldine õhuringlus, Coriolisi jõud, mussoonid, passaadid, läänevool, tsüklon, antitsüklon, soe ja külm front, troopilised tsüklonid.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) Võrdleb ilmakaartide põhjal ilma maailma erinevates kohtades, seostades ilmanäitajad rõhualade ja frontidega.</p> <p>2) Võrdleb kliimadiagrammide ja kliimakaartide põhjal maailma erinevate kohtade kliimat, seostades selle kliimat kujundavate tegurite ja</p>

		kliimavöötmega.
	Hüdro sfäär	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib veeringe lülisid maailma eri piirkondades, seostab neid kliimaga ja vee kasutamise võimalustega; 2) analüüsib teabeallikate põhjal vee omadusi maailmamere eri osades, seostab neid kliimaga ning teiste teguritega; 3) selgitab hoovuste ja loodete teket ning liikumise seaduspära; 4) analüüsib maailmameres toimunud muutusi, seostades neid kliimamuutuste ja inimtegevusega; 5) selgitab rannikuprotsesse ning analüüsib inimtegevuse mõju rannikule mõne piirkonna näitel; 6) selgitab liustike teket, jaotumist ja tähtsust. <p>Põhimõisted: hüdro sfäär, maailmameri, veeringe lülid, soe ja külm hoovus, tõus ja mõõn, mandrilava, rannik, rannanõlv, lainete kulutav ja kuhjav tegevus, rannavall, maasäär, laguun, fjord- ja skäärrannik, mandri- ja mägiliustik, šelfiliustik.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest rannikust.
	Maa süsteemide vahelised seosed	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analüüsib Maa sfäärade vahelisi seoseid mõne bioomi näitel;

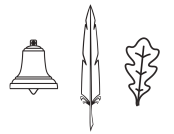

		<p>2) seostab mullatekke tingimusi mulla koostise, ehituse ja omadustega ning toob näiteid mullatüüpide ja mullaprotsesside kohta eri bioomides;</p> <p>3) toob näiteid sündmuste kohta Maa ajaloo ja nende mõju kohta Maa sfääridele.</p> <p>Põhimõisted: litosfäär, atmosfäär, hüdrofäär, biosfäär, pedosfäär, mullaprofiil, mulla horisont, keemiline ja füüsikaline murenemine.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) Mõistekaardi või põhjus-tagajärg seoseahela koostamine Maa sfääride vaheliste seoste kohta mõnes bioomis või piirkonnas.</p> <p>2) Mulla tekke skemaatiline kujutamine klassi ühistööna paberil või arvutis.</p>
	<p>Võimalusel võtta ette õppekäike koos töölehtede ja juhendava õppejõuga, mida pakuvad:</p> <ul style="list-style-type: none">* Tartu Ülikooli geoloogiamuuseum;* Tallinna Tehnikaülikooli geoloogiainstituut ja mäeinstituut;* Jääaja Keskus;* Eesti Loodusmuuseum <p>Tartu Observatoorium Tõraveres - pakub aktiivõppeprogramme, õpilastööde juhendamist ning ekskursioone.</p> <ul style="list-style-type: none">* Õuesõppepäev - õpilane vaatleb ja kogub infot ühe ranniku lõigu sh veekogu kohta (elustik, rannikutüüp, rannamoodustised inimtegevus jne).	

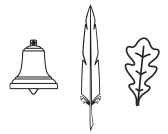

III KURSUS - Loodusvarade majandamine ja keskkonnapro- bleemid	Sissejuhatus	Õpitulemused: 1) teab kestliku arengu olemust ja selle olulisust; 2) arutleb majanduse jätkusuutlikkuse teemadel; 3) arutleb kestliku majandamist toetavate tehnoloogiliste võimaluste üle; 4) selgitab tootmisahelate ja ringmajanduse olemust ning seoseid eri majandusharude ja eluvaldkondadega. Põhimõisted: kestlik areng, jätkusuutlik majandus, ökoloogiline jalajälg, tootmisahel, ringmajandus. Võimalikud praktilised tööd: 1) Koostab tootmisahela või ringmajandusmudeli (soovitav koostada konkreetsete alateemade käsitlemisel).
	Põllumajandus ja keskkonnaprobleem id	Õpitulemused: 1) arutleb maailma toiduprobleemide ning nüüdisaegse põllumajanduse, sh tehnoloogia võimaluste üle nende lahendamisel; 2) selgitab põllumajanduse osa toidu tootmisahelas, seost teiste majandusharude ja eluvaldkondadega; 3) arutleb muldade hävimise ja selle peatamise võimaluste üle; 4) iseloomustab eri tüüpi põllumajandusettevõtteid maailmas, seostab neid kohalike oludega ja analüüsib nende mõju keskkonnale; 5) analüüsib teabeallikate põhjal mõne riigi põllumajandust mõjutavaid tegureid, põllumajanduslikku tootmist ja selle mõju keskkonnale; 6) selgitab põhjavee kasutamisega kaasnevat keskkonnaprobleeme eri

	<p>piirkondade näidetel.</p> <p>7) iseloomustab vesiviljelust ja selle mõju veekeskkonnale mõne piirkonna näitel.</p>
	<p>Põhimõisted: vegetatsiooniperiood, põllumajanduse spetsialiseerumine, omatarbeline ja kaubanduslik põllumajandus, ekstensiivne ja intensiivne põllumajandus, mahepõllumajandus, niisutus põllundus, alanduslehter, mullaviljakus, muldade erosioon, muldade sooldumine ja degradeerumine, vesiviljelus.</p>
	<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi põllumajandusest või vesiviljelusest või mitme riigi võrdlev analüüs.</p> <p>2) Põllumajandusmaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike keskkonnamõjude hindamine.</p>
<p>Metsamajandus ja-tööstus ning keskkonna-probleemid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) teab kestliku metsamajanduse olemust ja selle olulisust ning selgitab metsamajanduse ja -tööstusega seotud keskkonnaprobleeme;</p> <p>2) teab metsavarude hindamise võimalusi;</p> <p>3) teab metsatüüpe ja maailma metsarikkamaid piirkondi ning seostab neid metsa kasutamise võimalustega;</p> <p>4) võrdleb teabeallikate põhjal metsamajandust ja -tööstust eri riikides;</p> <p>5) arutleb ökosüsteemi teenuste üle metsa näitel ja selgitab puidu rolli süsinikuringes.</p>

		<p>Põhimõisted: metsatüüp, metsasus, puiduvaru, puidu juurdekasv, raiemaht, metsamajandus, jätkusuutlik metsamajandus, metsade raadamine, metsaistandus, hoiumets, kaitsemets, tulundusmets, püsimeetsandus, metsatööstus, metsatööstuse klaster, puidu väärindamine, ökosüsteemi teenused.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi metsamajandusest ja -tööstusest või riikide metsamajanduse võrdlus. 2) Metsamaastike analüüsimine kaardirakenduste sh satelliidifotode põhjal ning võimalike metsamajanduslike keskkonnamõjude hindamine.
	<p>Energia- majandus ja keskkonna- probleemid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) arutleb maailma energiamajanduse muutuste üle ning seostab energiamajanduse arengu kliimapolitikaga; 2) iseloomustab teabeallikate põhjal energiaallikate paiknemist maailmas ja seostab neid kasutamise võimalustega; 3) analüüsib teabeallikate põhjal riikide energiamajandust ning sellega seotud majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaprobleeme; 4) arutleb energiamajanduse jätkusuutlikkuse teemadel. <p>Põhimõisted: energiamajandus, energiajulgeolek, taastuvad ja taastumatud energiaallikad, fossiilsed kütused, tuuma-, hüdro-, tuule-, päikese-, biomassi-, loodete ja geotermaalenergia, energiakriis, Kyoto protokoll, saastekvoot, rohepööre</p>

	Võimalikud praktilised tööd: 1) Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõne riigi või piirkonna energiamajandusest või riikide energiamajanduse võrdlus.
	Võimalusel: * Üle kooliline projekt, et tutvustada ÜRO kestliku arengu eesmäärke, nii õpilastele, kui kogukonna liikmetele; * Küllastada mõnda ettevõtet (nt Wendre), mis on silma paistnud eduka ringmajanduse poolest; * Korraldada õppekäik mõnda RMK keskusesse ja osaleda metsamajanduslikus programmis; * Ühiselt analüüsida piirkonna energiamajanduse hetkeolukorda, +/-, tuleviku vaateid - saaks teha üle kooliliselt ja kaasata kogukonda.

2.2. Bioloogia

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi bioloogia tugineb põhikooli bioloogia õppimise ajal omandatud teadmistele, oskustele ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi keemias, geograafias, füüsikas, matemaatikas ja teistes õppeainetes õpitavaga. Selle kaudu omandab õpilane positiivse hoiaku kõige elava ja ümbritseva suhtes ning õpib väärtustama vastutustundlikku ja säästvat eluviisi. Bioloogias omandatud teadmised, oskused ja hoiakud lõimitult teistes õppeainetes omandatuga on alus sisemiselt motiveeritud elukestvaks õppeks. Bioloogiat õppides saab õpilane probleemülesannete lahendamise kaudu tervikülevaate elu mitmekesisuse, organismide ehituse ja talitluse, pärilikkuse, evolutsiooni, ökoloogia ning keskkonnakaitse ja rakendusbioloogia alustest. Seejuures saab õpilane ülevaate ka bioloogiateaduse peamistest seaduspärasustest, teooriatest ja tulevikusuundumustest ning nendega seotud rakendustest ja erialadest, mis aitab tal valida elukutset.

Biologiateadmised ja -oskused omandatakse suurel määral loodusteaduslikule meetodile tuginevate uurimisülesannete kaudu, mille vältel õpilane saab probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise, tulemuste analüüsi ja tõlgendamise oskused. Olulisel kohal on uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates otstarbekaid verbaalseid ning visuaalseid esitusvorme. Ühtlasi omandab õpilane igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamise ja pädevate otsuste langetamise oskused, mis suurendavad tema toimetulekut loodus- ja sotsiaalkeskkonnas.

Õppimine on probleemülesannete põhine ja õpilaskeskne ning lähtub õpilase kui individuaalsetest iseärasustest ning tema võimete mitmekülgsest arendamisest. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppe rõhuasetused on loodusteaduslikule meetodile tuginev uurimuslik käsitlus ning loodus-, tehnoloogia- ja sotsiaalkeskkonda siduvate probleemülesannete lahendamine, millega kaasneb õpilase kõrgemate mõtlemistasandite areng. Kõigis õppeetappides kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi. Selle käigus saavutab õpilane

erinevate, sh elektroonsete teabeallikate rakendamise ning neis leiduva teabe tõepärasuse hindamise oskuse.

Tähelepanu pööratakse õpilase sisemise õpimotivatsiooni kujunemisele, kasutades mitmekesiseid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, rollimänge, diskussioone, ajurünnakuid, mõistekaartide koostamist, õuesõpet, õppekäike jne. Kõige sellega kujunevad õpilasel bioloogiateadmised ja -oskused, mis võimaldavad tal erinevaid loodusnähtusi ning protsesse mõista, selgitada ja prognoosida. Seejuures süvendatakse bioloogia kui loodusteaduse ja kultuurinähtuse suhtes positiivset hoiakut, mis võtab igapäevaprobleemide lahendamisel arvesse teaduslikke, majanduslikke, sotsiaalseid ja eetilismoraalseid aspekte ning õigusaktides sätestatut.

Kõige selle tulemusel kujuneb õpilasest aktiivne kodanikuühiskonna liige, kes oskab ja tahab keskkonnaprobleeme märgata ning nende lahendamisele adekvaatselt kaasa aidata.

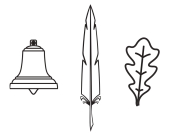
2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

- 1) väärtustab bioloogiateadmisi ja -oskusi ning hoiakuid nüüdisaja loodusteaduste, tehnoloogia ja inseneeria tähtsate komponentidena ning saab aru loovuse ja innovatsiooni osast teaduse ja tehnoloogia arengus, nende omavahelistest seostest, piirangutest ja riskidest ning tähtsusest igapäevaelus;
- 2) on omandanud süsteemse ülevaate eluslooduse peamistest objektidest ja protsessidest ning organismide omavahelistest suhetest ja seostest eluta keskkonnaga, kasutab korrektset bioloogiasõnavara;
- 3) suhtub vastutustundlikult elukeskkonnasse, väärtustab bioloogilist mitmekesisust, jätkusuutlikku ja vastutustundlikku eluviisi ning säästva arengu põhimõtteid;
- 4) rakendab loodusteaduslikku meetodit bioloogiaprobleeme lahendades: oskab sõnastada uurimisküsimusi ja hüpoteese, plaanida vaatlusi ja katseid, ohutusnõudeid silmas pidades korraldada bioloogiauuringuid, analüüsida ja teha korrektseid järeldusi ning esitada saadud tulemusi suuliselt ja kirjalikult;
- 5) oskab langetada loodus- ja sotsiaalkeskkonnaga seotud kompetentseid otsuseid ning prognoosida nende tagajärgi, tuginedes teaduslikele, sotsiaalsetele, majanduslikele, eetilismoraalsetele ja õiguslastele seisukohtadele;

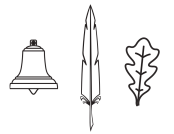
- 6) kasutab bioloogiat teadmisi erinevaid allikaid, analüüsib ja hindab kriitiliselt neis sisalduva teabe tõenduspõhisust, eristab seda pseudoteaduslikest seisukohtadest ja kasutab teadusinfot loodusprotsesse selgitades ning probleeme lahendades;
- 7) on omandanud süstemaatilise ülevaate nüüdisaja bioloogia arengusuundadest ja sellega seotud elukutsetest ning kasutab bioloogiateadmisi ja -oskusi karjäärivalikul; on motiveeritud elukestvaks õppeks.

2.2.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused bioloogias kursuste kaupa

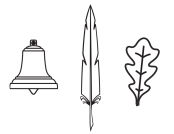
I KURSUS - rakud ja organismid	Biooloogia uurimisvaldkonnad	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) seostab eluslooduse organiseerituse tasemeid elu tunnustega ning kirjeldab neid uurivaid bioloogia haruteadusi ja elukutseid;</p> <p>2) kavandab ja teeb eksperimente lähtuvalt loodusteaduslikust meetodist;</p> <p>3) analüüsib loodusteadusliku meetodi rakendamise seotud tekste ning annab neile põhjendatud hinnanguid.</p>
		<p>Põhimõisted: biomolekulid, organell, kude, rakk, organ, organism, populatsioon, kooslus, ökosüsteem, biosfäär, hüpotees, molekulaarbioloogia, histoloogia, tsütoloogia, anatoomia, füsioloogia.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) väikesemahulise uurimistöö tegemine, et saada ülevaadet loodusteaduslikust meetodist.</p>
	Organismide koostis	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) seostab vee omadusi organismide talitlusega;</p> <p>2) selgitab peamiste katioonide ja anioonide tähtsust organismide ehituses ning</p>

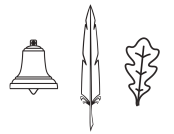
		<p>talitluses;</p> <p>3) seostab süsivesikute, lipiidide ja valkude ehitust nende ülesannetega;</p> <p>4) võrdleb DNA ja RNA ehitust ning ülesandeid.</p>
		<p>Põhimõisted: mikroelemendid, makroelemendid, sahhariidid, lipiidid, küllastunud ja küllastumata rasvhapped, proteiinid, aminohapped, denaturatsioon, renaturatsioon, ensüüm, nukleiinhapped, nukleotiid, komplementaarsus, DNA, RNA, geen, kromosoom.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) eri organismide keemilise koostise võrdlemine, kasutades infoallikana internetimaterjale;</p> <p>2) uurimistöö temperatuuri mõjust ensüümreaktsioonile;</p> <p>3) praktiline töö DNA eraldamiseks ja selle omadustega tutvumiseks.</p>
	Eukarüootsed rakud	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) seostab inimese epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude ehitust nende talitlusega ning eristab vastavaid kudesid mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel;</p> <p>2) võrdleb ainete aktiivset ja passiivset transporti läbi rakumembraani;</p> <p>3) eristab loomaraku peamisi koostisosi mikrofotodel ja joonistel ning selgitab loomaraku osade ülesandeid raku bioloogilistes protsessides;</p> <p>4) võrdleb looma-, taime- ja seeneraku ehitust ning eristab neid nähtuna mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel.</p>
		<p>Põhimõisted: rakuteooria, ainurakne, hulkrakne, prokarüoot, eukarüoot, organell,</p>

		<p>rakubioloogia, kude, aktiivne transport, passiivne transport, ribosoom, lüsoosoom, mitokonder, Golgi kompleks, tsütoplasma võrgustik, tsütoplasma, tsütoskelett, rakutuum, tuumake, kromosoom, kromatiid, rakukest, vakuool, kloroplast, kromoplast, leukoplast.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) loomaraku osade ehituse ja talitluse seoste uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude eristamine mikroskoobis ning nendel esinevate peamiste rakuosiste kirjeldamine; 3) plastiidide mitmekesisuse kirjeldamine valgusmikroskoobiga vaatluse tulemusena.
	<p>Organismide areng</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) toob näiteid mittesugulise paljunemise vormide kohta eri organismirühmadel; 2) selgitab fotode ja jooniste põhjal mitoosi- ja meiosisifaasides toimuvaid muutusi ning põhjendab nende vajalikkust; 3) võrdleb inimese spermatogeneesi ja ovogeneesi ning analüüsib erinevuste põhjusi; 4) võrdleb ja toob näiteid otsese ja moonelise arengu kohta eri organismirühmadel; 5) selgitab olulisemaid etappe inimese embrüogeneesis; 6) analüüsib inimese vananemisega kaasnevaid muutusi raku ja organismi tasandil ning hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju elueale; <p>Põhimõisted: vegetatiivne ja generatiivne paljunemine, ontogenees, fülogenees, otsene areng, moondega areng, täismoone, vaegmoone, partenogenees, viljastumine, menstruatsioon, menopaus, menstruaaltsükkel, embrüogenees,</p>

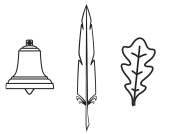
		<p>embrüo, sügoot, moorula, blastula, blastotsüst, gastrula, platsenta, lootekestad, lootelehed, kliiniline surm, bioloogiline surm.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) uurimistöö keskkonnategurite mõjust pärmseente kasvule;</p> <p>2) kanamuna ehituse vaatlus.</p>
	<p>Vastavalt võimalustele</p> <p>* korraldada õppekäigu uurimislaborisse (nt TÜ mikrobioloogia instituudi laborid) vms;</p> <p>* külalisesineja ainetundidesse, kes tutvustaks oma uurimistöde tegemist ning selle olulisust. Näiteks võiks kaasata teadlasi TÜ molekulaarbioloogia õppetoolist, geneetika õppetoolist või kutsuda tundi esinema toitumisnõustaja;</p> <p>* võimaluse korral külastada õpilastega näiteks Eesti loodusmuuseumi, TÜ loodusmuuseumi poolt korraldatavaid seenenäitusi, et toetada praktilist looduse tundmist.</p>	
<p>II KURSUS - moleku- laarsed protsessid</p>	<p>Organismide energiavajadus</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) analüüsib energiavajadust ja energia saamist autotroofidel ja heterotroofidel ning toob sellekohaseid näiteid;</p> <p>2) selgitab ja väärtustab fotosünteesi eesmärgi, tulemust ja tähtsust taimedele, protsessi olulisust teistele organismidele ning kogu biosfäärile; 3) selgitab keskkonnategurite osa hingamisetappide toimimises ning energia salvestamises; 4) toob käärimise rakendusbioloogilisi näiteid.</p> <p>Põhimõisted: energia, makroergiline ühend, ATP, autotroof, heterotroof, metabolism, ainevahetus, energiavahetus, assimilatsioon, dissimilatsioon, fotosüntees, käärimine, aeroobne hingamine, anaeroobne hingamine.</p>

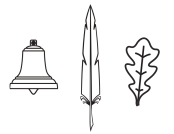
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) fotosünteesi mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) hingamise tulemuslikkust mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil.
	<p>Molekulaargeneetilised põhiprotsessid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite osa organismi tunnuste kujunemisel; 2) analüüsib DNA, RNA ja valkude osa päriliku info avaldumises; 3) selgitab geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis; 4) hindab geeniregulatsiooni osa inimese ontogeneesi eri etappidel ning väärtustab elukeskkonna mõju geeniregulatsioonile; 5) toob näiteid inimese haiguste kohta, mis seostuvad geeniregulatsiooni häiretega. <p>Põhimõisted: nukleotiid, komplementaarsusprintsip, kromosoom, geen, genoom, genotüüp, aluspaar, replikatsioon, ensüüm, transkriptsioon, translatsioon, terminaator, promootor, valk, aminohape, peptiidside, koodon, antikoodon, geneetiline kood, mutatsioon, Downi sündroom.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) molekulaargeneetiliste põhiprotsesside uurimine, sh arvutimudeli abil; 2) geneetilise koodi omaduste uurimine, sh arvutimudeli abil.
	<p>Viirused ja bakterid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) iseloomustab viiruste levikut ja paljunemist ning nende organismisest toimet; 2) võrdleb bakteriraku ehitust ja talitlust päristuumsete rakkudega; 3) seostab inimesel levinumaid viirus- ja bakterhaigusi nende vältimise

		<p>võimalustega ning väärtustab tervislikke eluviise ja vaksineerimise tähtsust;</p> <p>4) lahendab geenitehnoloogiliste rakenduste dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti;</p> <p>5) toob näiteid bakterite ja viiruste geenitehnoloogiliste kasutusvõimaluste, sellega seotud teadusharude ning elukutsete kohta.</p> <p>Põhimõisted: viirus, viroloogia, viirusosake, virion, kapsiid, DNA-viirus, RNA-viirus, bakteriofaag, vaksineerimine, vaktsiin, antigeen, antikeha, immuunsus, lüütiline tsükkel, lüsogeenne tsükkel, kondüloomid, antibiootikumid, antibiootikumiresistentsus, geeniteraapia, geenitehnoloogia, biotehnoloogia, geneetiliselt muundatud organism, funktsionaalsed toiduained, bioinformaatika.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) bakterite kasvu mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.</p> <p>Võimalusel kutsuda viroloogia spetsialist kooli kõnelema.</p>
<p>III KURSUS - pärilikkus ja evolutsioon</p>	<p>Pärilikkus ja muutlikkus</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) toob näiteid pärilikkuse ja muutlikkuse avaldumise kohta eri organismirühmadel;</p> <p>2) võrdleb mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse tekkepõhjusti ning tulemusi;</p> <p>3) analüüsib modifikatsioonilise muutlikkuse graafikuid;</p> <p>4) seosta Mendeli katsetes ilmnunud fenotüübilisi suhteid genotüüpide rekombineerumisega;</p> <p>5) lahendab geneetikaülesandeid Mendeli seadustest, ABO- ja reesusüsteemi</p>

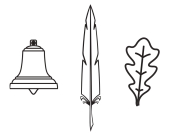
	<p>vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest;</p> <p>6) suhtub vastutustundlikult keskkonnategurite rolli inimese puuete ja haiguste tekkes.</p>
	<p>Põhimõisted: pärilikkus, mutatsioon, mutatsiooniline muutlikkus, kombinatiivne muutlikkus, Mendeli seadused, alleel, homosügoot, heterosügoot, dominantne alleel, retsessiivne alleel, genotüüp, fenotüüp, vererühm, intermediaarsus, polügeensus, polüalleelsus, reesuskonflikt, ristsiire, aheldunud geenid, mutatsioonid, onkogeen, mutageen, kantserogeen, reaktsiooninorm, kaksikute meetod, eugeenika, epigeneetika, suguliitelised geenid, suguliitelised tunnused, suguliiteline pärandumine, autosoom.</p>
	<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) praktiline töö keskkonnategurite mõjust reaktsiooninormi avaldumisele;</p> <p>2) päriliku muutlikkuse tekkemehhanismide ja avaldumise uurimine, sh arvutimudeliga.</p>
Bioevolutsioon	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) selgitab Darwini evolutsioonikäsitlust;</p> <p>2) toob näiteid loodusteaduste uuringute kohta, mis tõestavad bioevolutsiooni;</p> <p>3) analüüsib ja hindab erinevaid seisukohti elu päritolu kohta Maal;</p> <p>4) võrdleb loodusliku valiku vorme, nende toimumise tingimusi ja tulemusi ning toob nende kohta näiteid;</p> <p>5) analüüsib ning hindab eri tegurite osa uute liikide tekkes, toob selle kohta näiteid;</p> <p>6) selgitab evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise</p>

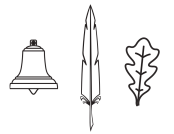
		<p>tekkemehhanisme ning avaldumisvorme ja toob nende kohta näiteid; 7) võrdleb inimese eripära inimahvidega ning hindab bioloogiliste ja sotsiaalsete tegurite osa nüüdisinimese evolutsioonis; 8) suhtub kriitiliselt bioevolutsiooni pseudoteaduslikesse käsitlustesse.</p> <p>Põhimõisted: evolutsioon, lamarkism, muutlikkus, fossiilid, homoloogilised elundid, analoogilised elundid, mandunud elundid, olelusvõitlus, stabiliseeriv valik, suunav valik, lõhestav valik, kohanemine, kohastumine, mikroevolutsioon, makroevolutsioon, kombinatiivne muutlikkus, geenivool, geneetiline triiv, mutatsioon, mutageen, pudelikaelaefekt, rajaja- ehk asutajaefekt, geograafiline isolatsioon, bioloogiline isolatsioon, ajaline isolatsioon, käitumuslik isolatsioon, mehhaaniline isolatsioon, takson, taksonoomia, primaat, nüüdisinimene, fülogeneesipuu, paleontoloogia, kreatsioonism.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd: 1) olelusvõitluse tulemuste uurimine arvutimudeliga;</p> <p>Võimalusel Eesti Tervisemuuseumi ja Geenivaramu külastus.</p>
<p>IV KURSUS - inimene ja keskkond</p>	<p>Inimese talitluse regulatsioon</p>	<p>Õpitulemused: 1) seostab inimese närvisüsteemi osi nende talitlusega; 2) selgitab ja analüüsib eri tegurite mõju närviimpulsi tekkes ja levikus; 3) seostab närvisüsteemiga seotud levinumaid puudeid ja haigusi nende põhjustega ning väliste ilmingutega; 4) seostab sisesekretsiooninäärmete ja nende eritatavate hormoonide rolli inimese talitluste regulatsioonis ning selgitab selle seost neuraalse</p>

	<p>regulatsiooniga;</p> <p>5) selgitab inimorganismi kaitsesüsteeme ja vaktsineerimise tähtsust;</p> <p>6) selgitab vere püsiva koostise tagamise mehhanisme ja selle tähtsust;</p> <p>7) analüüsib inimese energiavajadust ning termoregulatsiooni mehhanisme.</p>
	<p>Põhimõisted: neuraalne regulatsioon, humoraalne regulatsioon, hormoonid, insuliin, refleks, refleksikaar, sünap, neuron, akson, dendriit, mediaator, närviimpulss, kesknärvisüsteem, piirdenärvisüsteem, somaatiline närvisüsteem, autonoomne närvisüsteem, homöostaas, osmoregulatsioon, termoregulatsioon, positiivne tagasiside ja negatiivne tagasiside, immuunsüsteem.</p>
	<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <p>1) närviimpulsi teket ja levikut mõjutavate tegurite uurimine, sh arvutimudeli abil;</p> <p>2) uurimistöö väliste ärritajate mõjust reaktsioonijale;</p> <p>3) uurimistöö füüsilise koormuse mõjust organismi energiavajadusele (südame ja kopsude talitlusele).</p>
Ökoloogia	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) analüüsib abiootiliste ja biootiliste keskkonnategurite mõju graafikuid ning toob näiteid nende rakendusvõimaluste kohta;</p> <p>2) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte toitumissuhete kohta ökosüsteemis;</p> <p>3) selgitab iseregulatsiooni kujunemist ökosüsteemis ja seda ohustavaid tegureid;</p> <p>4) toob näiteid organismide kooseluvormide kohta ja analüüsib nende toimimist;</p> <p>5) koostab ja analüüsib ökosüsteemi (nt biosfääri jt) läbiva energiavoo</p>

		<p>skemaatilisi jooniseid ning lahendab ökopüramiidi reegli ülesandeid.</p>
		<p>Põhimõisted: ökoloogia, ökosüsteem, kooslus, populatsioon, keskkond, abiootilised keskkonnategurid, biootilised keskkonnategurid, antropogeensed tegurid, ökonišš, mutualism, parasitism, konkurents, taimetoiduline (herbivoor), loomtoiduline (karnivoor), segatoiduline (omnivoor), koevolutsioon, tootja, tarbija, lagundaja, toiduahel, toiduvõrk, primaarproduksioon e esmastoodang, brutoproduksioon e kogutoodang, looduse iseväärtus.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1) uuring abiootiliste tegurite mõjust populatsioonide arvule või arvukusele;2) ökosüsteemi iseregulatsiooni uurimine, sh arvutimudeli abil.
	Keskkonnakaitse	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none">1) analüüsib inimtegevuse osa liikide hävimises ning suhtub vastutustundlikult enda tegevusesse looduskeskkonnas;2) selgitab elurikkuse kaitse olulisust ning väärtustab iga inimese vastutust selle eest, näitab üles ühiskondlikku aktiivsust, mis tugineb loodusteaduslikel teadmistel;3) teadvustab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning põhjendab kestliku arengu tähtsust isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil, teadvustab rohepöörde olulisust;4) selgitab Eesti looduskaitseseaduses esitatud kaitstavate loodusobjektide jaotust ning toob nende kohta näiteid;5) lahendab kohalikele näidetele tuginevaid keskkonna dilemmaprobleeme, arvestades teaduslikke, majanduslikke, eetilisi ja seadusandlikke seisukohti.

		<p>Põhimõisted: bioloogiline mitmekesisus ehk elurikkus, looduskaitse, pärandkooslus, loodusreservaat, sihtkaitsevöönd, keskkonnakaitse, kaitseala, säästev areng, punane raamat, kõrbestumine, eutrofeerumine, kasvuhoonegaasid, võõrliik, invasiivne liik, rohepööre, kliimanetraalsus, rohetechnoloogia.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1) väikesemahuline uuring säästva arengu strateegia rakendamises kohalikul tasandil;2) isikliku igapäevase tegevuse analüüs seoses vastutustundliku ja säästva eluviisiga.
	<p>Võimalusel:</p> <ul style="list-style-type: none">* osaleda näiteks TÜ teaduskooli poolt korraldataval viktoriinil valge bioloogia;* TÜ külastus;* klasside ülene väitlus näiteks teemal: vaktsiini poolt/vastu;* Õuesõppe käigus erinevate kooseluvormide uurimine;* Elurikkuse uurimine õues (1X1m maalapi uurimine);* Ökoloogia teema kokkuvõtteks sobib hästi loodusretk või matk, mille käigus õpitut rakendada ja nähtut selgitada.* õppekäik TÜ Loodusmuuseumisse ja osaleda õppeprogrammis "Maastikumängud elurikkusega";* kliimaministeriumi külastus.	

2.3. Keemia

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Keemial on oluline roll õpilaste loodusteadusliku maailmapildi kujunemisel. Gümnaasiumi keemiaõpe tugineb põhikoolis omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi füüsikas, bioloogias, matemaatikas jt õppeainetes õpitavaga, toetades samaaegu teiste õppeainete õpet. Keemiat õppides areneb õpilastel loodusteaduslik pädevus ning omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes ning mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduse, tehnoloogia ja kultuuri arengus. Õpilastel kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonnasse ning õpitakse väärtustama tervislikku ja kestlikku eluviisi. Keemias ning teistes loodusainetes omandatud teadmised, oskused ja hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele. Õpilastel kujuneb gümnaasiumitasemele vastav loodusteaduslik pädevus ning terviklik loodusteaduslik maailmapilt. Nad õpivad tundma aine ehituse põhiluseid ning keemiliste protsesside peamisi seaduspärasusi. Õpilastel kujuneb ülevaade anorgaanilistest ja orgaanilistest ainetest, nende peamistest omadustest ja ainetevahelistest seostest, keemia tulevikusuundumustest ning keemiaga seotud elukutsetest, mis toetab õpilasi edasises karjäärivalikus.

Probleemülesannete lahendamine aitab õpilastel mõista ainete koostise ja ehituse mõju ainete omadustele ning selle kaudu ainete rakendamise võimalustele. Keemiaõpingutes on olulisel kohal uurimisülesanded, mille lahendamisega kujunevad õpilastel probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste plaanimise ning nende tegemise, mõõtevahendite kasutamise, tulemuste analüüsimise ja tõlgendamise oskused. Keemia arvutusülesandeid lahendades pööratakse tähelepanu eelkõige käsitletavate probleemide sisulisele mõistmisele, tulemuste analüüsile ning järelduste tegemisele. Tähtsal kohal on teabeallikate kasutamise ja neis leiduva teabe analüüsimise ning kriitilise hindamise oskuse kujundamine, samuti uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine. Kõigis õppeetappides rakendatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi. Keemiat õppides pööratakse tähelepanu seostele teiste loodusteadustega ning keskendutakse looduses (sh inimeses endas) toimuvatele protsessidele ning inimese suhetele ümbritsevate loodus- ja tehismaterjalidega. Õpitakse omandatud teadmisi ja oskusi rakendama igapäevaelu probleeme

lahendades, kompetentseid ja eetilisi otsuseid langetades ning oma tegevuse võimalikke tagajärgi hinnates. Probleemipõhine, õpilaskeskne ja igapäevaeluga seostatud käsitus ning õpilaste individuaalsete iseärasuste arvestamine toetavad õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemist ja püsimist ning võimete mitmekülgset arengut. Selleks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu, ajurünnakuid, õppekäike jms. Aktiivõppe põhimõtteid järgiv õpe toetab õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite arengut.

Gümnaasiumi keemiaõpe süvendab põhikoolis omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi. Võrreldes põhikooliga käsitletakse keemilisi objekte ja nähtusi sügavamalt, täpsemalt ning süsteemsemalt, pöörates suuremat tähelepanu seoste loomisele eri nähtuste ja seaduspärasuste vahel. Õppes lisandub induktiivsele käsitlusele deduktiivne käsitus. Õpitakse tegema järeldusi õpitu põhjal, seostama erinevaid nähtusi, eristama olulist ebaolulisest ja rakendama õpitud seaduspärasusi uudsetes olukordades. Keemiat nagu teisiigi loodusteadusi õppides on tähtis õpilase isiksuse kujunemine: iseseisvuse, mõtlemisvõime ja koostööoskuse areng ning vastutustunde ja tööharjumuste kujunemine.

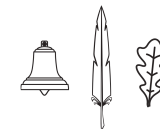
2.3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Kooliastme lõpuks õpilane:

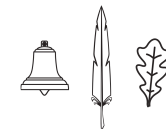
- 1) tunneb huvi keemia vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus;
- 2) kasutab keemiainfo leidmiseks keemiliste elementide perioodilisustabelit, lahustuvustabelit, metallide pingerida ja teisi teabeallikaid, analüüsib saadud teavet ning hindab seda kriitiliselt;
- 3) on omandanud süsteemse ülevaate keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest, kasutab korrektselt keemiasõnavara looduses toimuva selgitamiseks;
- 4) rakendab omandatud katsetamisoskusi ainete omaduste ja looduse seaduspärasuste tundmaõppimiseks, kasutab säästlikult ja ohutult aineid nii keemialaboris kui ka igapäevaelus;
- 5) sooritab keemiasisuga arvutusi, hindab arvutustulemuste vastavust reaalsusele;
- 6) kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri plaanides.

2.3.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused keemias kursuste kaupa

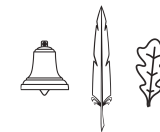
I KURSUS - keemia alused	Keemia kui teadus ja selle areng	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) on omandanud ettekujutuse keemia ajaloolisest arengust;</p> <p>2) eristab kvalitatiivset ja kvantitatiivset analüüsi ning füüsikalisi ja keemilisi uurimismeetodeid.</p>
		<p>Põhimõisted: -</p> <p>Võimalikud praktilised tööd: -</p>
	Aine ehitus	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) kirjeldab elektronide paiknemist A-rühmade elementide aatomi välises elektronkihis (üksikud elektronid, elektronipaarid);</p> <p>2) põhjendab A-rühmade elementide metallilisuse ja mittemetallilisuse muutumist perioodilisustabelis seoses aatomi ehituse muutumisega;</p> <p>3) määrab A-rühmade elementide maksimaalseid ja minimaalseid oksüdatsiooniastmeid ning koostab elementide tüüpühendite valemeid;</p> <p>4) selgitab tüüpiliste näidete varal kovalentse, ioonilise, metallilise ja vesiniksideme olemust, hindab kovalentse sideme polaarsust;</p> <p>5) seostab ainete füüsikalisi omadusi keemiliste sidemete ja molekulide vastastiktoime mõjuga.</p>
		<p>Põhimõisted: aatomorbitaal, mittepolaarne kovalentne side, polaarne kovalentne side, osalaeng, vesinikside</p>

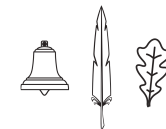
		Võimalikud praktilised tööd: -
	Keemiliste reaktsioonide seaduspärasused	Õpitulemused: 1) mõistab, et keemilise reaktsiooni kulgemiseks on tarvis aktiivset põrget, seostab aktiveerimisenergiat keemilise reaktsiooni kiirusega; 2) uurib keemiliste reaktsioonide soojusefekte ning selgitab neid, lähtudes keemiliste sidemete tekkimisel ja lagunemisel esinevatest energiamuutustest; 3) uurib keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toimet ning põhjendab nende mõju, selgitab keemiliste protsesside kiiruse muutmist argielus; 4) mõistab, et pöörduvate reaktsioonide puhul tekib vastassuunas kulgevate protsesside vahel tasakaal, uurib keemilise tasakaalu asendi nihutamise võimalusi ning toob sellekohaseid näiteid argielust ja tehnoloogiast.
		Põhimõisted: reaktsiooni aktiveerimisenergia, reaktsiooni soojusefekt, keemilise reaktsiooni kiirus, katalüsaator, pöörduv reaktsioon, pöördumatu reaktsioon, keemiline tasakaal.
		Võimalikud praktilised tööd: 1. keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toime uurimine; 2. keemilise reaktsiooni soojusefekti uurimine; 3. keemilise tasakaalu nihkumise uurimine.

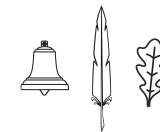
	<p>Lahustumisprotsess ja keemilised reaktsioonid lahustes</p>	<p>Õpitulemused</p> <p>1) kirjeldab lahuste teket ioonilise ja kovalentse sidemega ainetest, eristab tugevaid ja nõrku elektrolüüte ning mitteelektrolüüte, uurib ja võrdleb nende lahuste omadusi;</p> <p>2) selgitab happe ja aluse mõistet protolüütilise teooria põhjal;</p> <p>3) arvutab aine molaarset kontsentratsiooni lahuses;</p> <p>4) uurib ionidevahelisi reaktsioone lahustes, koostab nende reaktsioonide võrrandeid molekulaarsel ja ioonsel kujul.</p> <hr/> <p>Põhimõisted: hüdraatumine, elektrolüüt, mitteelektrolüüt, tugev elektrolüüt, nõrk elektrolüüt, hape, alus, molaarne kontsentratsioon.</p> <hr/> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> lahustumise soojusefektide uurimine; mitteelektrolüütide, nõrkade ja tugevate elektrolüütide lahuste omaduste uurimine; ioonidevaheliste reaktsioonide toimumise uurimine; kindla molaarse kontsentratsiooniga lahuse valmistamine, lahuse molaarse kontsentratsiooni määramine. <hr/> <p>Võimalusel kutsuda valdkonna inimesi kooli rääkima, külastada TÜ (edasiõppimise võimalused)</p>
<p>II KURSUS - anorgaanilised ained</p>	<p>Metallid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) hindab metallide keemilist aktiivsust ja prognoosib keemilisi omadusi, lähtudes vastava elemendi asukohast perioodilisustabelis ja pingereas,</p>

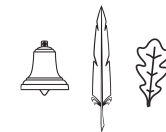
		<p>koostab selle põhjal reaktsioonivõrrandeid vastava metalli reageerimisest mittemetalliga, veega, lahjendatud hapete ja soolade lahustega;</p> <p>2) uurib ja võrdleb praktiliselt metallide keemilist aktiivsust, kasutades selleks metallide reageerimist veega ning hapete ja soolade lahustega;</p> <p>3) kirjeldab õpitud metallide ja nende sulamite rakendamise võimalusi praktikas, seostades neid materjalide omadustega;</p> <p>4) teab levinumaid metallide looduslikke ühendeid ja nende rakendusi;</p> <p>5) selgitab metallide saamise põhimõtet metalliühendite redutseerimisel ning korrosiooni metallide oksüdeerumisel;</p> <p>6) selgitab korrosiooni ja metallide tootmisreaktsioonide energeetilist efekti, põhjendab nende vastassuunalisust;</p> <p>7) uurib korrosiooni, valib ja põhjendab esemete korrosioonikaitseks sobivaid võimalusi;</p> <p>8) analüüsib metallidega seotud redoksprotsesside toimumise üldisi põhimõtteid elektrolüüsi, korrosiooni ja keemilise vooluallika korral;</p> <p>9) lahendab arvutusülesandeid reaktsioonivõrrandite järgi, arvestades saagise- ja kaoprotsenti ning lisandeid.</p> <p>Põhimõisted: maak, elektrolüüs, korrosioon, keemiline vooluallikas, saagis.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1. metallide füüsikaliste omaduste ja keemilise aktiivsuse võrdlemine;2. metallide korrosiooni mõjutavate tegurite ning korrosioonitõrje võimaluste uurimine ja võrdlemine;3. metallide tootmise, elektrolüüsi ja keemilise vooluallika uurimine.
--	--	---

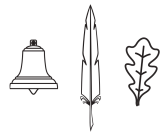
	<p>Mittemetallid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) seostab tuntumate mittemetallide ning nende tüüpühendite keemilisi omadusi vastava elemendi asukohaga perioodilisustabelis; 2) uurib õpitud mittemetallide ja nende ühendite iseloomulikke omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid; 3) kirjeldab õpitud mittemetallide ja nende ühendite tähtsust looduses ja/või rakendamise võimalusi praktikas, seostades seda vastava keemilise elemendi ja ainete omadustega. <p>Põhimõisted: allotroopia</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. mittemetallide ja/või nende iseloomulike ühendite saamine, omaduste uurimine ning võrdlemine.
<p>III KURSUS - orgaanilised ained</p>	<p>Orgaaniliste ühendite struktuuri kujutamine; alkaanid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab erinevaid molekuli koostise ja ehituse kujutamise viise: lihtsustatud struktuurivalem, tasapinnaline ehk klassikaline struktuurivalem, molekuli graafiline kujutis; analüüsib ühendi struktuurivalemis sisalduvat teavet; 2) rakendab süstemaatilise nomenklatuuri põhimõtteid alkaanide näitel; <p>Põhimõisted: isomeeria, alkaan ehk küllastunud süsivesinik.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) süsivesinike ja nende derivaatide molekulimudelite ja

		struktuurivalemite koostamine ja uurimine, sh digitaalses keskkonnas.
Asendatud alkaanid, nende füüsikalised omadused	Õpitulemused:	1) seostab alkoholide, halogeeniühendite ja primaarsete amiinide süstemaatiliste nimetuste eesvõi lõppliiteid vastavate aineklassidega, määrab molekuli struktuuri või nimetuse põhjal ühendi aineklassi; 2) hindab aine struktuuri põhjal aine lahustuvust eri lahustites ja keemistemperatuuri;
	Põhimõisted:	sendatud süsivesinik
	Võimalikud praktilised tööd:	1. molekulidevaheliste jõudude tugevuse uurimine aurustumissoojuse võrdlemise teel; 2. hüdrofiilsete ja hüdrofoobsete ainete vastastiktoime veega uurimine.
Küllastumata ja aromaatsed süsivesinikud, nende keemilised omadused	Õpitulemused:	1) võrdleb küllastunud, küllastumata ja aromaatsete süsivesinike keemilisi omadusi, koostab lihtsamaid reaktsioonivõrrandeid alkaanide, alkeenide ja areenide halogeenimise ning alkeenide hüdrogeenimise ja katalüütilise hüdraatimise reaktsioonide kohta; 2) kirjeldab tähtsamate süsivesinike ja nende derivaatide rakendusi argielus ning kasutamisega kaasnevaid ohtusid, seostab neid ainete omadustega; 3) kujutab alkeenist tekkivat polümeeri lõiku;

		<p>Põhimõisted: küllastumata süsivesinik, aromaadne ühend, liitumispolümerisatsioon.</p>
		<p>Võimalikud praktilised tööd: -</p>
	<p>Aldehüüdid, karboksüül- happed ning karboksüül- hapete funktsionaal- derivaadid</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) määrab aine struktuuri põhjal aldehüüdi, karboksüülhappe, karboksüülhappe soola, asendatud karboksüülhappe, estri ja amiidi kuuluvuse vastavasse aineklassi; 2) kirjeldab olulisemate karboksüülhapete omadusi ja tähtsust argielus ning looduses; 3) uurib ja selgitab seost alkoholide, aldehüüdide ja karboksüülhapete vahel; 4) uurib karboksüülhapete keemilisi omadusi, võrdleb karboksüülhapete ja anorgaaniliste hapete keemilisi omadusi ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid; 5) selgitab alkoholijoobega seotud keemilisi protsesse organismis, analüüsib alkoholi liigtarbimisest põhjustatud sotsiaalseid probleeme; 6) võrdleb estrite tekke- ja hüdrolyüsireaktsioone ning koostab vastavate keemiliste reaktsioonide võrrandeid, valmistab lihtsama estri; <p>Põhimõisted: asendatud karboksüülhape, karboksüülhappe funktsionaalderivaat, hüdrolyüs,</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p>

		<ol style="list-style-type: none">1. alkoholi ja aldehüüdi oksüdeeruvuse uurimine ning võrdlemine;2. karboksüülhapete omaduste uurimine ja võrdlemine teiste hapetega;3. estri süntees.
	Polükondensatsioon ja orgaanilised ained organismides	Õpitulemused: <ol style="list-style-type: none">1) kujutab lähteühendite struktuurivalemite põhjal tekkiva kondensatsioonipolümeeri lõiku;15) selgitab rasvhapete, rasvade, sahhariidide, aminohapete ja valkude ehitust ning uurib nende omadusi.
		Põhimõisted: polükondensatsioon
		Võimalikud praktilised tööd: <ol style="list-style-type: none">1) kondensatsioonipolümeeri süntees ja omaduste uurimine;2) sahhariidide hüdrolyüsi uurimine;3) valkude omaduste uurimine.

2.4. Füüsika

2.4.1. Õppeaine kirjeldus

Füüsika kuulub loodusteaduste hulka, olles väga tihedas seoses matemaatikaga. Füüsika paneb aluse tehnika ja tehnoloogia mõistmisele ning aitab väärtustada tehnikaga seotud elukutseid. Füüsikaõppes arvestatakse loodusainete vertikaalse ning horisontaalse lõimimise vajalikkust. Vertikaalse lõimimise korral on ühised teemad loodusteaduslik meetod, looduse tasemeline struktureeritus, vastastikmõju, liikumine (muutumine ja muundumine), energia, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane kirjaoskus, tehnoloogia, elukeskkond ning ühiskond. Vertikaalset lõimimist toetab õppeainete horisontaalne lõimumine.

Gümnaasiumi füüsikaõppe eesmärk on jagada vajalikke füüsikateadmisi tulevasele kodanikule, kujundada temas keskkonna- ja ühiskonnahoidlikke ning jätkusuutlikule arengule orienteeritud hoiakuid. Gümnaasiumis käsitletakse füüsikalisi nähtusi süsteemselt ja holistlikult, arendades terviklikku ettekujutust loodusest ning pidades tähtsaks olemuslikke seoseid tervikpildi osade vahel. Võrreldes põhikooliga tutvutakse sügavamalt erinevate vastastikmõjude ja nende põhjustatud liikumisvormidega ning otsitakse liikumisvormide vahel seoseid. Õpilaste kriitilise ja süsteemmõistelise mõtlemise arendamiseks lahendatakse füüsikaliselt eri aine- ja eluvaldkondades esinevaid probleeme, plaanitakse ning korraldatakse eksperimente, kasutades loodusteaduslikku uurimismeetodit. Ülesandeid lahendades on lubatud kasutada valemite lehti, pidades olulisemaks valemite füüsikalise sisu mõistmist ja õiges kontekstis rakendamist kui valemite pähetuupimist.

Õppes kujundatakse väärtushinnangud, mis määravad õpilaste suhtumise füüsikasse kui kultuurifenomeni, avavad füüsika rolli tehnikas, tehnoloogias ja elukeskkonnas ning ühiskonna jätkusuutlikus arengus. Gümnaasiumi füüsikaõppes taotletakse koos teiste õppeainetega õpilastel nüüdisaegse tervikliku maailmapildi ja keskkonda säästva hoiaku ning analüüsioskuse kujunemist. Gümnaasiumi füüsikaõppes kujundatavad üldoskused erinevad põhikooli füüsikaõppes saavutatavaist deduktiivse käsitusviisi ulatuslikuma rakendamise ning tehtavate üldistuste laiemalt kehtivuse poolest.

Füüsikaõpe muutub gümnaasiumis spetsiifilisemaks, kuid samas seostatakse füüsikateadmised tihedalt ja kõrgemal tasemel ülejäänud õppeainete teadmistega ning põhikoolis õpituga.

2.4.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

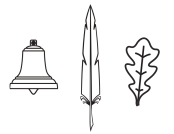
Keskkooli lõpuks õpilane:

- 1) väärtustab füüsikat kui looduse põhjuslikke seoseid uurivat teadust, mõistab mudelite tähtsust loodusobjektide uurimisel ning mudelite arengut ja paratamatut piiratust;
- 2) rakendab omandatud füüsikateadmisi ning protsessioskusi igapäevaelu ja tehnoloogiaga seotud probleemülesandeid kvantitatiivselt lahendades ning info usaldusväärsuse ja teaduslikkuse kontrolliks;
- 3) kavandab ja korraldab ohutult uurimusi loodusnähtusi kirjeldavate füüsikaliste mudelite leidmiseks või kontrollimiseks;
- 4) analüüsib graafiliselt, analüütiliselt ja statistiliselt füüsikaliste parameetrite mõõtmistel saadud andmekogumeid;
- 5) mõistab füüsika rolli teiste loodusteaduste seas ning interdistsiplinaarsete uurimissuundade tähtsust teaduses ja tehnoloogias.

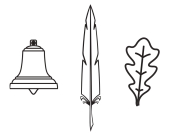
2.4.3. Õppeainete õpitulemused, põhimõisted ja võimalikud praktilised tegevused füüsikas kursuste kaupa

I KURSUS - füüsika meetodid. Kinemaatika	Füüsika. Teadusmeetod. Mõõtmine.	Õpitulemused: 1) selgitab loodusteadusliku meetodi olemust ja teab, et katsetulemusi üldistades jõutakse mudelini; 2) põhjendab mõõteseaduse vajalikkust üldaktseptitavate mõõtmistulemuste saamiseks; 3) mõistab mõõdetava suuruse ja mõõtmistulemuse suuruse väärtuse erinevust; 4) teab ja rakendab rahvusvahelise mõõtühikute süsteemi (SI) põhisuurusi ning
---	---	---

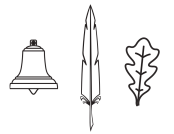
		<p>nende mõõtühikuid;</p> <p>5) teab, et korrektne mõõtetulemus sisaldab ka määramatust, ning kasutab mõõtmisega kaasnevat mõõtemääramatust hinnates standardhälvet.</p> <hr/> <p>Põhimõisted: teadusmeetod, loodusseadus, mikro-, makro- ja megamaailm, füüsika, mõõtmine, mõõtühikute süsteem, mõõtemääramatus, mõõtesuurus, mõõdetava suuruse väärtus, mõõtetulemus, mõõtevahend, taatlemine.</p> <hr/> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Juhusliku loomuga nähtuse (palli pörke, heitkeha liikumise, kaldpinnalt libisemise, kukkunud keha lõppkaugus mahakukkumise kohast, ühe klassi õpilaste pikkusete vms) uurimisel saadud mõõtmistulemuste analüüs. Statistiline mõõtemääramatus. 2. Keha joonmõõtmete mõõtmine ja korrektse mõõtetulemuse esitamine. 3. Mõõtmisest ning andmetööstlusest mudelini jõudmine erinevate katsete põhjal. 4. Mudeli piiratuse ja võimekuse näitlikustamiseks võib mõõta erinevate puulehtede pindalaid ning lähendada neid (ehk luua matemaatiline mudel) erinevatele geomeetrilistele kujunditele (ristkülik, ring, romb jne).
	<p>Kinemaatika, liikumise kirjeldamine. Vektorid.</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, et keha liikumist iseloomustab kiirus, ning toob näiteid liikumise suhtelisuse kohta; 2) analüüsib teepikkuse, kiiruse ja kiirenduse graafikuid; 3) eristab skalaarseid ja vektoriaalseid füüsikalisi suurusi ning toob nende kohta

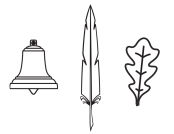
		<p>näiteid;</p> <p>4) selgitab füüsikaliste suuruste (kiirus, kiirendus, teepikkus ja nihe) tähendusi ning nende suuruste mõõtmise viise;</p> <p>5) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $v = \frac{\Delta x}{\Delta t}; s = x - x_0; a = \frac{v - v_0}{t}; x = x_0 + vt;$ $s = v_0 t + \frac{at^2}{2}; s = \frac{v^2 - v_0^2}{2a}.$ <p>Põhimõisted: kulgliikumine, punktmass, taustsüsteem, kinemaatika, skalaarne ja vektoriaalne suurus, teepikkus, nihe, kiirus, hetkkiirus, kiirendus, vaba langemine, heitkeha.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kiiruse ja kiirenduse mõõtmine. 2. Langevate kehade liikumise uurimine. 3. Kaldrennis veereva kuuli liikumise uurimine. 4. Heitkeha liikumise uurimine. Maandumispaiga ennustamine.
	<p>Ringliikumine</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uurib ühtlast sirgjoonelist liikumist ja ühtlaselt muutuvat sirgjoonelist liikumist ning analüüsib saadud tulemusi; 2) analüüsib teepikkuse, kiiruse ja kiirenduse graafikuid; 3) uurib ringliikumist, mõõtes ja arvutades füüsikalisi suursi: pöördenurk,

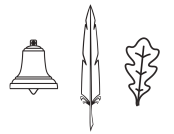
		<p>periood, sagedus, nurkkiirus, joonkiirus ja kesktõmbekiirendus; 4) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $\omega = \frac{\varphi}{t}; v = \omega r; \omega = \frac{2\pi}{T} = 2\pi f; a = \omega^2 r = \frac{v^2}{r}.$ <p>Põhimõisted: pöördenurk, nurkkiirus, joonkiirus, kesktõmbekiirendus.</p> <p>Praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ühtlaselt liikuva auto ratta pöörlemissageduse ja auto liikumiskiiruse seose uurimine. Teekonna läbimise aja ennustamine ja mõõtemääramatuste hindamine. 2. Ringliikumiselt vabastatud keha edasisse trajektoori uurimine. Saab siduda heitkeha liikumisega ja maandumiskoha ennustamisega (teemast Kinemaatika, liikumise kirjeldamine). 3. Pöörlemissageduse määramine stroboskoopiliselt. <p>Võimalikud lisategevused: Kodukohas tegutsevatest ettevõtetest, kus on oluline mõõteriistade taatlemine, ülevaate tegemine. Võib teha intervjuu metroloogia spetsialistiga.</p>
<p>II KURSUS - dünaamika</p>	<p>Vastastikmõju ja jõud</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab jõudu kui vektorsuurust kehadevahelist vastastikmõju analüüsid, oskab graafiliselt ja analüütiliselt leida kehale mõjuvat resultantjõudu; 2) rakendab Newtoni seaduseid probleemülesandeid lahendades ja igapäeva elu situatsioone analüüsid;

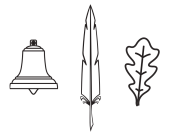
		<p>3) analüüsib orbitaalliikumist, kasutades inertsit ja kesktõmbejõu mõistet;</p> <p>4) kasutab gravitatsiooniseadust ja raskusjõu, keha kaalu ja toereaktsiooni mõistet probleemülesandeid lahendades;</p> <p>5) kavandab ja teeb katsed jäikuse ja hõõrdeteguri määramiseks ning analüüsib katsete tulemusi;</p> <p>6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $F = G \frac{m_1 m_2}{r^2}; F = ma; P = m(g \pm a); F = \mu N; F = k \Delta l.$ <p>Põhimõisted: resultantjõud, keha inertsus ja mass, gravitatsioon, raskusjõud, keha kaal, kaalutus, toereaktsioon, deformatsioon, jäikus, elastsusjõud, hõõrdetegur, hõõrdejõud.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Tutvumine Newtoni seadustega.2. Jäikuse määramine.3. Hõõrdeteguri määramine.4. Hüppe dünaamika. Jõu (hüppel ja maandumisel) graafikud. Kiiruse ja kõrguse (kauguse) graafik.5. Pöördliikumise uurimine. Piruett – kuidas muutub pöörlemiskiirus, kui süsteemi inertsimoment muutub? Osaliselt veega täidetud plastämbril keerutamise minimaalsed nurk- ja joonkiirused, mille korral vesi ämbri välja ei valgu. Kuivõrd pesumasina tsentrifuugi pöörete arvu vähendamine jätab pesu märjemaks (võib teha ka laboritsentrifuugiga, salatispinneriga)
--	--	--

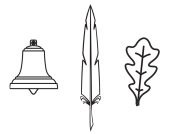
		vms)? 6. Erineva raadiusega kurvide läbimine erinevatel kiirustel.
Jäävusseadused mehhaanikas	Õpitulemused: Õpilane:	
	1) rakendab impulsi jäävuse seadust probleemülesandeid lahendades ja igapäeva elu situatsioone analüüsid;	
	2) seostab reaktiivliikumist impulsi jäävuse seadusega; toob näiteid reaktiivliikumise kohta looduses ja rakenduste kohta tehnikas;	
	3) rakendab looduses ja tehnikas toimuvate nähtuste selgitamiseks mehaanilise energia jäävuse seadust ning mehaanilise töö, võimsuse ja kasuteguri mõistet;	
	4) uurib hälbe, kiiruse, kiirenduse, kineetilise ja potentsiaalse energia muutumist pendli võnkumisel nii graafiliselt kui ka analüütiliselt;	
	5) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:	
	$E_k = \frac{mv^2}{2}; E_p = mgh; E_{meh} = E_k + E_p;$ $\Delta(m_1 \vec{v}_1 + m_2 \vec{v}_2) = 0$	
	Põhimõisted: impulss, impulsi jäävuse seadus, reaktiivliikumine, mehaaniline energia.	
	Võimalikud praktilised tööd:	
	1. Tutvumine reaktiivliikumise ja jäävusseadustega.	
	2. Põrgete uurimine. Deformatsiooni ja jõu mõõtmine.	
Võnkumine ja	Õpitulemused:	

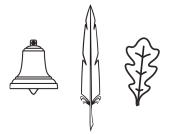
	lained	<p>1) uurib võnkumisi ja kasutab nende analüüsimiseks järgmisi füüsikalisi suurusi: hälve, amplituud, periood, sagedus ja faas;</p> <p>2) uurib hälbe, kiiruse, kiirenduse, kineetilise ja potentsiaalse energia muutumist pendli võnkumisel nii graafiliselt kui ka analüütiliselt;</p> <p>3) selgitab resonantsi nähtust ning toob näiteid selle esinemise kohta looduses ja tehnikas;</p> <p>4) kasutab lainenähtuste selgitamisel füüsikalisi suurusi (lainepikkus, laine levimiskiirus, periood ja sagedus);</p> <p>5) rakendab imitatsioone lainete peegeldumise, interferentsi ja difraktsiooni uurimiseks ning toob nende kohta näiteid loodusest ning tehnikast;</p> <p>6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seost:</p> $v = \frac{\lambda}{T} = \lambda f$ <p>Põhimõisted: võnkumine, hälve, faas, vabavõnkumine, sundvõnkumine, resonants, laine, pikilaine, ristlaine, lainepikkus, peegeldumine, interferents, difraktsioon.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Matemaatilise pendli ja vedrupendli võnkumise uurimine.2. Gravitatsioonivälja tugevuse g määramine pendliga.3. Helikiiruse määramine.
--	---------------	---

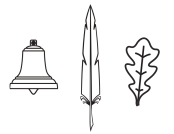
	<p>Võimalusel lasta õpilastele välja mõelda mõni mnemotehniline võte, et mõisteid: difraktsioon ja interferents mõista. Lisaks näiteks uurida, mida algsed sõnatüved tähendavad.</p>	
<p>III KURSUS - elektromagnet ism</p>	<p>Väljad. Elektriväli.</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) seostab laetud kehade vastastikmõju elektrostaatilise välja olemasoluga, võrdleb ainet ja välja, kasutab väljatugevuse mõistet elektrostaatilise välja kirjeldamiseks; 2) rakendab laengu jäävuse seadust, superpositsiooni printsiipi ja Coulomb'i seadust probleemülesandeid lahendades; 3) visualiseerib elektrivälja jõujoonte toel staatilisi elektrivälju ja määrab elektriväljas laenguga kehale mõjuva jõu suuna; 4) selgitab pinge mõistet ning rakendab pinge ja väljatugevuse seost probleemülesandeid lahendades; 5) selgitab elektri- ja magnetvälja energia salvestamise võimalusi; 6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $I = \frac{q}{t}; \quad F = k \frac{q_1 q_2}{r^2}; \quad F = K \frac{I_1 I_2 l}{d}; \quad E = \frac{F}{q}; \quad U = \frac{A}{q};$ $\varphi = \frac{E_p}{q}; \quad E = \frac{U}{d}.$ <p>Põhimõisted: elektrilaeng, elementaarlaeng, punktlaeng, väli, elektriväli, elektrivälja tugevus, potentsiaal, pinge, elektronvolt, jõujoon, kondensaator.</p> <p>Praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elektrostaatika, katsed laetud kehadega.

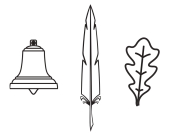
		<p>2. Elektroskoop, laengu ülekanne ja induktsioon. 3. Kondensaatori uurimine (valmistamine).</p>
	<p>Magnetväli</p>	<p>Õpitulemused: Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab magnetinduktsiooni mõistet magnetvälja kirjeldamiseks; 2) visualiseerib magnetvälja jõujoonte toel magnetvälja ja määrab magnetväljas liikuvale laengule mõjuva Lorentzi jõu suuna; 3) rakendab Ampere'i seadust probleemülesandeid lahendades; 4) seletab pööriselektrivälja tekkimist magnetvoo muutumisel, rakendades induktsiooni elektromotoorjõu mõistet; 5) selgitab elektri- ja magnetvälja energia salvestamise võimalusi; 6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $F_L = qvB \sin \alpha ; F = BIl \sin \alpha ; \Phi = BS \cos \alpha ; \mathcal{E}_i = \frac{\Delta \Phi}{\Delta t}$ <p>.</p> <p>Põhimõisted: püsिमagnet, magnetväli, voolutugevus, magnetinduktsioon, Lorentzi jõud, Ampere'i jõud, pööriselektriväli, induktsiooni elektromotoorjõud, magnetvoog.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magnetvälja visualiseerimine. • Ørsted'i katsega tutvumine. • Elektromagnetilise induktsiooni uurimine.

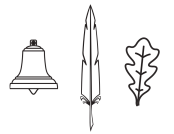
	Elektromagnet- lained ja optika.	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none">1) selgitab elektromagnetlaine levimist kasutades elektrivälja ja magnetvälja mõistet;2) oskab liigitada elektromagnetlaineid ja paigutada neid elektromagnetlainete skaalale;3) kirjeldab joonisel või arvutiimitatsiooniga interferentsi- ja difraktsiooninähtusi optikas ning toob nende rakendamise näiteid.4) seostab polariseeritud valguse omadusi rakendustega looduses ja tehnikas;5) kavandab ja teeb katse läbipaistva aine murdumisnäitaja määramiseks, kirjeldab valguse spektriks lahutamise võimalusi;6) selgitab joonspektri tekkimist ja valguse dualismiprintsiipi ning toob näiteid spektraalanalüüsi rakendamise kohta;7) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $\frac{\sin \alpha}{\sin \gamma} = n \quad ; \quad n = \frac{c}{v} \quad ; \quad E = hf .$ <p>Põhimõisted: elektromagnetlaine, elektromagnetlainete skaala, lainepikkus, sagedus, kvandi (footoni) energia, dualismiprintsiip, difraktsioon, interferents, polarisatsioon, murdumine, absoluutne ja suhteline murdumisnäitaja, valguse dispersioon aines, luminescents.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Murdumisnäitaja määramine.2. Difraktsiooni uurimine.
--	---	---

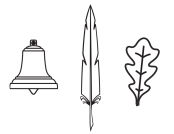
		3. Valguse spektri uurimine (erinevad valgusallikad).
	<p>Võimalusel korraldada mõnesse spektritega tegevasse laborisse õppekäik, näiteks Keskkonnauuringute keskuse laboritesse. Õpilased näevad, et tegu on täiesti tavalise abivahendiga näiteks keskkonna saastatuse uurimiseks.</p>	
<p>IV KURSUS - energia</p>	<p>Elektrivool ja selle toimed. Vooluringid. Pooljuhid.</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) selgitab elektrivoolu tekkemehhanismi metallides, vedelikes ja gaasides mikrotasemel; 2) kavandab ja teeb katse vooluallika elektromotoorjõu ja sisetakistuse määramiseks ning analüüsib tulemusi; 3) analüüsib graafiliselt metallide eritakistuse sõltuvust temperatuurist. 4) uurib leedlambi takistuse sõltuvust rakendatavast pingest ja polaarsusest ning analüüsib katse tulemusi; 5) selgitab pooljuhtseadmete tööpõhimõtet ja rakendusi; 6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid: $I = qnvS; \quad R = \rho \frac{l}{S}; \quad I = \frac{U}{R}; \quad I = \frac{\mathcal{E}}{R+r}.$ <p>Põhimõisted: alalisvool, laengukandjate kontsentratsioon, elektritakistus, vooluallika elektromotoorjõud ja sisetakistus, pooljuht, pn-siire.</p> <p>Praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Voolutugevuse, pinge ja takistuse mõõtmine multimeetriga.

	<p>2. Vooluallikate uurimine.</p> <p>3. Tutvumine pooljuhtelektroonikaga (diiod, valgusdiiod, fotorakk vm).</p>
Vahelduvvool	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) võrdleb vahelduv- ja alalisvoolu ning analüüsib vahelduvvoolu pinge ja voolutugevuse ajast sõltuvuse graafikuid;</p> <p>2) selgitab trafo ja generaatori toimimispõhimõtet ja rakendusi vahelduvvooluvõrgus ning elektrienergia ülekandes.</p> <p>3) analüüsib taastuenergiaallikate kasutuselevõtuga seotud probleeme;</p> <p>4) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $A = IU \Delta t; \quad N = IU = \frac{I_m U_m}{2} = \frac{I_m}{\sqrt{2}} \frac{U_m}{\sqrt{2}}$ <p>Põhimõisted: elektrivoolu töö ja võimsus, vahelduvvool, trafo, kaitsemaandus, voolutugevuse ning pinge efektiiv- ja hetkväärtused.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> Vahelduvvooluseadmete võimuse mõõtmine. Vahelduvvoolu alaldamine.
Molekulaarfüüsika	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) nimetab ideaalgaasi mudeli tunnuseid ning seostab mikro- ja makroparameetreid;</p> <p>2) rakendab ideaalgaasi olekuvõrrandit probleemülesandeid lahendades;</p>

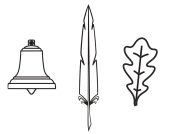

		<p>3) kasutab isoprotsesside graafikuid termodünaamiliste protsesside analüüsimiseks;</p> <p>4) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $E_k = \frac{3}{2} kT ; p = nkT ; pV = \frac{m}{M} RT .$ <p>Põhimõisted: siseenergia, temperatuur, ideaalgaas, olekuvõrrand, avatud ja suletud süsteem, isoprotsess.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gaasi paisumise uurimine. 2. Materjalide soojusjuhtivuse võrdlemine.
	<p>Termodünaamika seadused (printsiibid). Soojusmasinad.</p>	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab isoprotsesside graafikuid termodünaamiliste protsesside analüüsimiseks; 2) võrdleb avatud süsteemi ja suletud süsteemi mõistet; 3) rakendab termodünaamika I ja II seadust probleemülesandeid lahendades ning seletab kvalitatiivselt entroopia mõistet; 4) seostab termodünaamika seadusi soojusmasinate tööpõhimõttega; 5) analüüsib taastuenergiaallikate kasutuselevõtuga seotud probleeme; 6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:

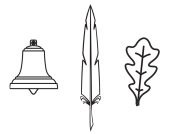

		$Q = \Delta U + A; \quad \eta = \frac{T_1 - T_2}{T_1}$ <p>Põhimõisted: soojushulk, adiabaatiline protsess, pööratav ja pöördumatu protsess, soojusmasin, entroopia, energeetika.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Adiabaatilise protsessi uurimine. 2. Mehaanilise töö ja soojushulga seoste uurimine. <p>Võimalusel: * rühmatööna uurida, kuidas kujuneb pere elektriarve, selleks tuleks võrrelda erinevaid elektripakette ja võrgutasusid ning koostada pere elektriarve, mis sisaldaks tavapäraste elektriseadmete arvestuslikku võimsusi ja tööaegu. * Kuumaõhupalli konstrueerimine ja selle tõstejõu määramine. * Külalisloeng Eesti energeetilisest bilansist. * Õppekäigud energiatootmise ettevõttesse.</p>
<p>V KURSUS - mikro- ja megamaailma füüsika</p>	<p>Aine omadused</p>	<p>Õpitulemused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) võrdleb reaalgaasi ja ideaalgaasi mudeleid; 2) kasutab küllastunud auru, absoluutse niiskuse, suhtelise niiskuse ja kastepunkti mõistet ning seostab neid ilmastikunähtustega; 3) selgitab pindpinevust, märgamist ja kapillaarsust ning toob näiteid nende nähtuste esinemise kohta looduses ja tehnikas; 4) kirjeldab aine olekuid, kasutades faasi ja faasisiirde mõistet, ning analüüsib faasidiagrammi toel faasisiirdeid erinevatel rõhkudel ja temperatuuridel;

		<p>5) võrdleb aatomeid ja molekule nanoosakestega ning teab nanotehnoloogia rakendusi;</p> <p>6) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $\varphi = \frac{a}{A_r} 100\% ; \sigma = \frac{F_p}{l} = \frac{E_p}{S}$ <p>Põhimõisted: aine olek, gaas, vedelik, kondensaine, voolis, tahkis, reaalgaas, küllastunud aur, absoluutne ja suhteline niiskus, kastepunkt, faas ja faasisiire.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sulamistemperatuuri määramine. 2. Jahutussegude võrdlemine. 3. Pindpinevuse uurimine. 4. Erinevate vedelike pindpinevuse võrdlemine. 5. Kapillaartõusu uurimine. 6. Ilmavaatlus. 7. Õhuniiskuse muutus ööpäeva jooksul. 8. Pilvevaatlus.
	<p>Aatom- ja tuumafüüsika</p>	<p>Õpitulemused</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rakendab Einsteini võrrandit välisfotoefekti kohta ning võrdleb välis- ja sisefotoefekti; 2) selgitab elektronide difraktsiooni, kasutades leiulaine mõistet; 3) analüüsib eriseoseenergia ja massiarvu sõltuvuse graafikut ning selgitab

		<p>tuumaenergia vabanemist tuumade lõhustumis- ja sünteesireaktsioonide käigus;</p> <p>4) seletab radioaktiivse dateerimise meetodi olemust ning toob näiteid selle meetodi rakendamise kohta;</p> <p>5) seletab tuumareaktorite üldist tööpõhimõtet ning analüüsib tuumaenergeetika eeliseid ja sellega seonduvaid ohte;</p> <p>6) võrdleb ioniseeriva kiirguse liike, analüüsib ioniseeriva kiirguse mõju elusorganismidele ning võimalusi kiirguskaitseks;</p> <p>7) rakendab probleemülesandeid lahendades järgmisi seoseid:</p> $hf = A + \frac{m_e v^2}{2}; E_s = \Delta mc^2$ <p>Põhimõisted: välis- ja sisefotoefekt, kvantmehaanika, määramatusseos, eriseoseenergia, tuumaenergeetika, tuumarelv, radioaktiivsus, poolestusaeg, radioaktiivne dateerimine, ioniseeriv kiirgus, kiirguskaitse.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sinasõprus fotoefektiga. 2. Plancki konstandi määramine leedide abil. 3. Tuumaplahvatuse tagajärjed (arvutimudel). 4. Kiirgusfooni mõõtmine. 5. Udukambri valmistamine.
	<p>Astronoomia ja kosmoloogia</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>1) võrdleb Päikesesüsteemi põhiliste koostisosade mõõtmeid ja liikumist;</p>

		<p>2) selgitab tähtede evolutsiooni ja planeedisüsteemide tekkimist; 3) selgitab galaktikate ehitust ja evolutsiooni. 4) selgitab universumi tekkimist ja arengut Suure Paugu teooria põhjal.</p> <p>Põhimõisted: Päikesesüsteem, planeet, Kuu, planeedi kaaslane; väikeplaneet, asteroid, komeet, meteorokeha, meteoriid, tehiskaaslane, täht, must auk, galaktika, kosmoloogia, Suur Pauk.</p> <p>Võimalikud praktilised tööd:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Päikesekella uurimine.2. Taevavaatluse korraldamine, vaatlustingimuste ennustamine.3. Õppekäik observatooriumi.4. Sekstandi valmistamine ja taevakehade kõrguse määramine.5. Valgusreostuse hindamine.
	<p>Võimalusel on soovituslik enne mõõtmiste tegemist külastada mõnda Ilmateenistuse mõõtmisjaama (www.ilmateenistus.ee) või kutsuda külalisloengut pidama ilma prognoosmudelite ja meteoroloogia spetsialist (näiteks: Keskkonnaagentuuri andmehalduse ja seire osakonnast).</p> <p>* Kutsuda kooli külalisloeng (teadus)etikast.</p>	